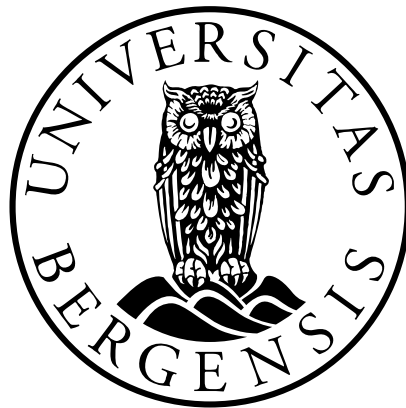

Objektivitetspliktens betydning på etterforskningsstadiet

Kandidatnummer: 49

Antall ord:13627

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

INNHOOLD

1. Innledning	3
1.1 Tema og problemstilling.....	3
1.2 Aktualitet.....	5
1.3 Rettskildebilde og oppgavens metodiske fremstilling.....	7
1.4 Hvem gjelder objektivitetsplikten for?.....	8
1.5 Oppgavens videre struktur.....	12
2. Objektivitetspliktens rettslige forankring, og dens sentrale innhold.....	12
2.1 Introduksjon	12
2.2 Den generelle objektivitetsplikten for hele straffesaksgangen i strpl. § 55 andre ledd.....	12
2.3 Objektivitetspliktens nærmere innhold og rettslige forankring på etterforskningsstadiet	14
2.4 Objektivitetspliktens grunnlag i EMK	16
2.5 Forholdet mellom objektivitetsplikten og andre kryssende krav og hensyn	17
2.6 Hvordan kan påtalemyndigheten sikre kvalitet i etterforskningen?	19
3. Objektivitetsplikten på de ulike etterforskningsstadiene	20
3.1 Introduksjon	20
3.2 Objektivitetsplikten betydning før iverksettelse og ved innledning av etterforskning	21
3.3 Objektivitetsplikten ved iverksetting av etterforskning og bevisinnhenting.....	23
3.4 Hvilke krav stiller objektivitetsplikten til bevisvurderingen under etterforskningen?	26
3.4.1 Introduksjon	26
3.4.2 Vurdering og tolkning av det enkelte bevis	26
3.4.3 Bevisvurdering for pågripelse og varetektsfengsling.....	28
3.4.4 Samlet bevisvurdering for påtaleavgjørelse	29
4 Ivaretagelse av objektivitetsplikten under avhør av den mistenkte	30
4.1 Introduksjon	30
4.2 Utviklingslinjer innen avhørsmetodikk.....	31
4.3 Objektivitetsplikten og den frie forklaring under avhør.....	32
4.4 Når skal den mistenkte informeres om eventuelle uoverensstemmelser i avhør?	37
4.5 Særlig om ivaretagelse av objektivitetsplikten i møte med sårbare persongrupper	39
4.6 Bruk av sakkyndige i etterforskningen og ved avhør	43
5. Avsluttende refleksjoner	44
6. Litteraturliste	47

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Oppgavens tema er påtalemyndighetens objektivitetsplikt på etterforskningsstadiet, med særlig fokus på avhør. Objektivitet er et fundamentalt prinsipp for rettsikkerheten, og gjelder for påtalemyndigheten under hele straffesaksbehandlingen. Objektivitetsplikten er grunnleggende forankret i påtalemyndighetens hovedoppgave, å ivareta den offentlige interesse i å sikre materielt riktig avgjørelser.

Det følger av lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven eller strpl.) § 55 andre ledd at «Påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektivt i hele sin virksomhet». Ordlyden gir uttrykk for en generell regel som pålegger påtalemyndigheten å være objektiv på alle stadier av straffesaksbehandlingen.

Det fremgår av forarbeidene at objektivitetsplikten i strpl. § 55 andre ledd innebærer at påtalemyndigheten saklig og nøkternt «skal ha for øye både det som i saken taler til gunst for mistenkte og det som taler i retning av straffansvar og skjerpet reaksjon».¹ Bestemmelsen uttrykker kjernen i objektivitetsprinsippet, at påtalemyndigheten har et selvstendig ansvar for at også opplysninger som taler til siktedes gunst, og ikke bare de som taler for skyld, skal bli undersøkt, vurdert og lagt frem.

Før endringene i straffeprosessloven, som trådte i kraft i 2022, fulgte det av strpl. § 55a fjerde ledd at påtalemyndighetens tjenestemenn «skal opptre objektivt i hele sin virksomhet, herunder på etterforskningsstadiet, når det treffes påtalevedtak og ved iretteføring av saken».² Endringen ble i forarbeidene begrunnet med at objektivitetsplikten under etterforskingen burde reguleres særskilt, og at det skulle tydeliggjøres at plikten ikke bare gjelder påtalemyndigheten, men også enhver som deltar i etterforskningen på vegne av påtalemyndigheten, som primært gjelder tjenestepersoner i politiet.³ Forarbeidene viser også

---

¹ Prop. 147 L (2012-2013) s. 42 og 174

² Loven ble endret ved lov nr. 122/2021

³ Prop. 146 L (2020-2021) punkt 14.2

at endringene skulle føre til at påtalemyndighetens objektivitetsplikt skulle få en tydeligere plassering.⁴

Straffeprosessloven har nå en egen regel for objektivitet under etterforskningen, hvor det følger av strpl. § 226 tredje ledd første punktum at «Etterforskningen skal være objektiv». Av første ledd annet punktum fremgår det videre at «Er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham». Ordlyden i bestemmelsen tilsier at det skal etterforskes forhold som både er til gunst og ugunst for mistenkte.

Det følger av forarbeidene at kravet om objektivitet må ses i sammenheng med den offentlige interesse i straffeforfølgningen, en interesse om at skyldige stilles til ansvar, og at ingen utsettes for forfølgning eller straff dersom de er uskyldige.⁵ Dette er ifølge Øyen viktig for å opprette tilliten til strafferettspleien, og ivareta borgernes rettsfølelse.⁶ Straffeprosessens mål er derfor beskrevet i juridisk teori som et mål om å oppnå et objektivt riktig resultat.⁷

Det fremgår videre av rettspraksis i Rt. 2007 s. 1435 at strpl. § 226 tredje ledd blant annet er et uttrykk for den materielle sannhets prinsipp, som er en bærebjelke i straffeprosessen, jf. avsnitt 38. Påtalemyndigheten har derfor «en særlig plikt til å påse at ingen uskyldige blir straffet», jf. avsnitt 38. Selv om påtalemyndigheten har bevisføringsplikten, «er en straffesak en sak av indispositiv karakter», jf. avsnitt 29, jf. Rt. 2013 s. 905 avsnitt 29.

For å oppnå sannhetsmålsettingen, er etterlevelse av objektivitetsplikten ansett spesielt viktig ved innhenting av bevis under etterforskningen.⁸ Objektivitetspliktens betydning ved bevisinnhenting behandles nærmere under kapittel 4.

Oppgavens tema er som redegjort for, objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet. Problemstillingen for oppgaven er hvilke krav objektivitetsplikten stiller til etterforskningen generelt, og avhør spesielt. Selv om objektivitetsplikten har en særlig betydning på etterforskningsstadiet, er den likevel vag og lite konkretisert. Det foreligger

---

⁴ Innst. 609 L (2020-2021) s. 4

⁵ Prop. 146 L (2020-2021) punkt 14.2

⁶ Øyen (2022) s. 26

⁷ Kjelby (2023) s. 320

⁸ Aaen (2022) pkt. 5

uklarhet om hva plikten basert på lovteksten i straffeprosessloven omfatter, normerer og inneholder konkret. Oppgaven vil derfor konkretisere og avklare hvilke krav objektivitetsplikten stiller til etterforskningen.

I tillegg vil oppgaven vise hvordan andre normer bidrar til en objektiv etterforskning, og hvilken sammenheng objektivitetsplikten har med disse. Selv om oppgavens tema er de rettslige kravene, er det ikke alltid et klart skille mot hvordan objektivitetsplikten kan ivaretas i praksis. Enkelte punkter i oppgaven vil derfor også belyse hvordan objektivitetsplikten operasjonaliserer seg i praksis.

For å besvare problemstillingen, vil oppgaven ta for seg kravene objektivitetsplikten stiller til innhenting og vurdering av bevis, etter oppbygningen av de ulike fasene av etterforskningen. Fordi avhøret er påtalemyndighetens viktigste verktøy under etterforskningen, vil oppgaven ha særlig søkelys på det. Avhør reiser en rekke problemstillinger hvor objektivitetsplikten er sentral.

Opgavens tema avgrensner mot andre deler av påtalemyndighetens virksomhetsutøvelse, og objektivitetsplikten på de andre stadiene av straffesaken. Avgrensningen er gjort av hensyn til oppgavens ordgrense. En fremstilling som også omfatter de øvrige stadiene, ville blitt for omfattende tema for en masteroppgave.

1.2 Aktualitet

Objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet er viet mye oppmerksomhet de senere år. Objektivitetsplikten er i dag, i likhet med på 1990-, 2000-tallet og tidligere, en elementær rettsikkerhetsgaranti, og er derfor et tilbakevendende tema i en samfunnskontekst.

En rekke granskningsrapporter⁹ fra de senere år retter kritikk mot etterforskningen i ulike norske straffesaker. Granskningsrapportene viser hvor viktig objektivitetsplikten er for å unngå at det blir begått justisfeil. Rapportene omfatter blant annet Bergwall-saken, Monika-

---

⁹ Riksadvokatens publikasjoner nr. 1/2015 og nr. 3/2015, NOU 2007:7, Riksadvokaten (2017) Oppfølging av Bergwall-rapporten

saken, og Fritz Moen-saken. Disse omtaler blant annet hvordan bruken av konkurrerende hypoteser ikke har vært tilfredsstillende, noe som har ført til feil resultat. Evalueringer av saker hvor det er begått alvorlige feil i etterforskningen fremhever ofte mangel på objektivitet i politi og påtalemyndighet som en viktig årsak.¹⁰

Sakene illustrerer hvordan mangel på objektivitet ved etterforskningen og i avhør kan få svært alvorlige konsekvenser for den mistenkte. For påtalemyndigheten og politiets etterforskere sto uskyldspresumpsjonen og objektivitetsprinsippet (normativt sett) like sterkt i strafferettspleien da disse ble etterforsket, som de gjør i dag.¹¹ Den rettslige forankringen har imidlertid blitt styrket med årene blant annet i strpl. § 55, samtidig som fokuset på ivaretagelse av plikten i praksis er blitt enda større.

Flere av de nevnte sakene gir eksempler på justisfeil. Justisfeil defineres som ethvert avvik fra straffesakens optimale utfall. En uriktig domfellelse kan koste samfunnet mye penger og ressurser, men enda viktigere medfører justisfeil alvorlige følger for de rammede. Den rammede vil ut over den idømte straffen betale store sosiale kostnader, i tillegg til at feilen vil føre til en brist i samfunnets tillit til politiet og rettsapparatet. Feilene kan også føre til at den skyldige ikke holdes ansvarlig for lovbruddene som etterforskes.¹² At borgere har tillit til rettsvesenet er viktig, blant annet fordi det danner grunnlaget for den legitimitet politiet i et demokratisk rettssamfunn er avhengig av for å kunne gjøre jobben sin.¹³ Å etterleve objektivitetsplikten er derfor svært viktig for å unngå justisfeil, å unngå at uskyldige dømmes, og på den måten opprettholde borgernes tillit til politiet og rettssystemet.

I forarbeidene¹⁴ påpekes, særlig på bakgrunn av de uriktige domfellelsene av for eksempel Fritz Moen, at politiet er mer bevisst på risikoen for uriktige domfellelser i dag enn de var for ti år siden. Dette tyder på at objektivitetsplikten etterleves i større grad i praksis enn tidligere. Likevel er det også i de senere år eksempler på saker som blir kritisert for denne typen mangler. Monika-saken er et eksempel på dette. Saken viser hvordan etterlevelsen av

---

¹⁰ Rundskriv nr. 3/2018 s. 21

¹¹ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015 s. 491

¹² Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 64

¹³ Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 66

¹⁴ Prop. 141 L (2009-2010) s. 65

objektivitetsplikten i praksis ikke ble ivaretatt, slik som de straffeprosessuelle reglene oppstiller krav om.

1.3 Rettskildebilde og oppgavens metodiske fremstilling

Etterforskningsprosessen er gjennomgående styrt av rettsregler. De overordnede føringene er forankret i Grunnloven, menneskerettsloven og straffeprosessloven. I påtaleinstruksen utdypes og beskrives føringene i loven mer detaljert. Riksadvokaten gir også instruksjer og direktiv, i form av rundskriv og retningslinjer til politi og påtalemyndigheten. Påtaleinstruksen og riksadvokatens rundskriv har imidlertid ikke lovs rang, og har derfor mindre vekt enn de andre nevnte rettskildene.

For å undersøke påtalemyndighetens objektivitetsplikt ved etterforskningen, tar oppgaven utgangspunkt i strpl. § 55 andre ledd og § 226 tredje ledd. Som nevnt er lovteksten i bestemmelsene som hjemler objektivitetsplikten vag, og andre kilder vil derfor anvendes som tolkningsbidrag for å utfyllende kunne klarlegge innholdet i plikten. Forarbeidene til objektivitetspliktens bestemmelser i straffeprosessloven og endringer i bestemmelsene vil utgjøre sentrale tolkningsbidrag til loven. Forarbeidene gir uttrykk for og presiserer lovgivers intensjon med bestemmelsene.

Riksadvokatens rundskriv om etterforskning og avhør gir grundige og utfyllende retningslinjer for politiet og påtalemyndigheten. Rundskrivene vil imidlertid brukes med varsomhet som en egen kilde, da de er nærmest beslektet med reelle hensyn som rettskilde.¹⁵ Riksadvokatens rundskriv egner seg imidlertid som tolkningsbidrag til lovteksten. De aktuelle problemstillingene som oppgaven reiser er også omtalt i juridisk teori. Fordi juridisk teori også har begrenset rettskildemessig vekt, vil teorien anvendes for å supplere lovtekst og forarbeider.

Mangel på høyesterettspraksis om objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet, gjør at dette ikke vil være en sentral kilde i oppgaven. En mulig forklaring for dette er at bestemmelsene i

---

¹⁵ Myhrer (2003) s. 19

straffeprosessloven pålegger påtalemyndigheten en plikt til å opptre objektivt, men det følger imidlertid ingen rettsvirkninger etter ordlyden. Dens natur som overordnet prinsipp og rettslig norm gjør den uegnet for rettslig prøving. Dersom plikten ikke overholdes, vil andre mer konkrete bestemmelser i straffelovgivningen være aktuelle for prosedyre.

Oppgaven vil avklare gjeldende rett ved bruk av rettsdogmatisk metode, med fokus på å fremstille gjeldene rett gjennom analyse av de relevante rettskildene. Analysen vil derfor fremstille og utdype gjeldene rett for objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet. Avslutningsvis vil analysen suppleres med egne refleksjoner og betraktninger de lege ferenda.

1.4 Hvem gjelder objektivitetsplikten for?

Selv om oppgavens tema er påtalemyndighetens objektivitetsplikt under etterforskningen, er ansvaret for etterforskningen i en straffesak delt mellom påtalemyndigheten og politiet. Dette punktet vil derfor presisere og klarere, hvordan ansvarsfordelingen under etterforskningen er. Avklaringen er viktig for å fastslå overfor hvem og når objektivitetsplikten gjør seg gjeldene ved etterforskningen.

Første nivå i påtalemyndigheten er integrert i politiet. Påtalejuristene er ansatt i politiet, og samlokalisert med øvrige politiansatte. Ansvaret for straffesaksbehandlingen ligger til riksadvokaten mens, Politidirektoratet og Justis- og beredskapsdepartementet har ansvaret for polisiære spørsmål. På første nivå er de to sporene imidlertid samlet hos politimesteren.¹⁶ En integrert påtalesfunksjon i politiet legger til rette for et nært samspill mellom påtalejuristene og tjenestepersoner i politiet under etterforskningen. Forarbeidene til straffeprosessloven påpeker at direkte involverte politijurister kan bidra til høyere kvalitet i etterforskningen, fordi påtalemyndigheten kan føre effektiv legalitetskontroll.¹⁷ Kritikere har påpekt at en integrert påtalemyndighet kan utfordre objektiviteten som følge av en for sterk følelse av eierskap til straffesaken, og fare for bekreftelsesfeller.¹⁸ Selv om organiseringen og ansvarsfordelingen mellom påtalemyndigheten og politiet har en side til objektivitetsplikten, avgrensers oppgavens tema mot å behandle dette.

---

¹⁶ NOU 2017:5 s. 29

¹⁷ NOU 2017:5 s. 29

¹⁸ NOU 2017:5 s. 29

Første nivå i påtalemyndigheten er integrert i politiet. Påtalejuristene er ansatt i politiet, og samlokalisert med øvrige politiansatte. Ansvar for straffesaksbehandlingen ligger til riksadvokaten mens, Politidirektoratet og Justis- og beredskapsdepartementet har ansvaret for polisiære spørsmål. På første nivå er de to sporene imidlertid samlet hos politimesteren. En integrert påtalesfunksjon i politiet legger til rette for et nært samspill mellom påtalejuristene og tjenestepersoner i politiet under etterforskningen. Forarbeidene til straffeprosessloven påpeker at direkte involverte politijurister kan bidra til høyere kvalitet i etterforskningen, fordi påtalemyndigheten kan føre effektiv legalitetskontroll. Kritikere har påpekt at en integrert påtalemyndighet kan utfordre objektiviteten som følge av en for sterk følelse av eierskap til straffesaken, og fare for bekreftelsesfeller.¹⁹ Selv om organiseringen og ansvarsfordelingen mellom påtalemyndigheten og politiet har en side til objektivitetsplikten, avgrenser oppgavens tema mot å behandle dette.

Formålet med etterforskningen er felles for påtalemyndigheten og etterforskere i politiet; å innhente nødvendig informasjon som danner grunnlag for å avgjøre om det er tilstrekkelig bevis for å ta ut tiltale, jf. strpl. § 226 første ledd. De grunnleggende verdiene og prinsippene er derfor stort sett felles. Dersom en sak befinner seg på etterforskningsstadiet vil ansvarsfordelingen være ulik, men de etiske problemstillingene i stor grad være like.²⁰ Herunder vurderinger og ivaretagelse av objektivitetsplikten.

Strpl. § 226 tredje ledd gjelder som nevnt både for påtalemyndigheten og polititjenestepersonell som utfører etterforskningskritt.²¹ Det er imidlertid påtalemyndighetens ansvar å innhente og tilrettelegge det materialet som skal tjene som grunnlag for påtalemyndighetens avgjørelser, eller domstolenes avgjørelser, jf. strpl. § 226 første ledd og § 225.

Sakens påtaleansvarlige har også ansvar for at de rettslige vilkårene for etterforskning overholdes.²² Kompetansen til å gi instruks, direktiver og pålegg følger av strpl. § 225 og pti. § 7-5. Det følger av strpl. § 225 første ledd første punktum at «Etterforskning besluttes,

---

¹⁹ NOU 2017:5 s. 29

²⁰ Myhrer (2019) s. 19

²¹ Prop. 146 L (2020-2021) s. 172

²² Kjelby (2023) s. 418

ledes og avsluttes av påtalemyndigheten. Etterforskning utføres av politiet». Ordlyden angir en oppgavefordeling hvor påtalemyndigheten har et overordnet ansvar for å iverksette etterforskningen, men at selve etterforskningsarbeidet utføres av politiet. Gjennomføringen av etterforskningen skjer derfor på vegne av påtalemyndigheten og under deres ledelse og ansvar.

Påtalemyndigheten har derfor ansvar for avgjørelser om etterforskning skal iverksettes, hvordan den skal gjennomføres, og om den skal utvides, begrenses eller stanses.²³ Andre deler av påtalemyndighetens ansvar innebærer å veilede om de avgjørende bevistemaene i det aktuelle straffebud, treffe beslutninger om etterforskningsmetoder og kontrollere at etterforskningen gjennomføres på en rettssikker og objektiv måte.²⁴

Strpl. § 225 første ledd tredje og fjerde punktum sier videre at «Tjenestemenn i politiet som ikke tilhører påtalemyndigheten, kan beslutte etterforskning og foreta etterforskingsskritt så langt det følger av fullmakt. Uten beslutning av overordnet kan enhver tjenestemann i politiet foreta skritt som ikke uten skade kan utsettes». Ordlyden tilsier at påtalemyndigheten i politiet har primærkompetansen til å beslutte og iverksette etterforskning i alle straffesaker, men at polititjenestepersoner kan gis fullmakt dersom det haster. Det samme følger også av strpl. § 67 første ledd som sier at «Politiet kan etterforske og reise siktelse i alle saker». Det følger av forarbeidene at dette må tolkes som påtalemyndigheten i politiet. Forarbeidene sier også at uten en delegasjon har tjenestepersoner i politiet bare selvstendig myndighet til å foreta etterforskingsskritt, som ikke uten skade kan utsettes.²⁵

Enkelte bestemmelser i loven gir særlige regler som sikrer en påtalefaglig vurdering av ulike etterforskingsskritt. Dels legges selve beslutningskompetansen til påtalemyndigheten, mens andre deler av loven gir regler om at enkelte etterforskingsskritt foretatt av polititjenestepersoner, skal forelegges påtalemyndigheten i etterkant, jf. for eksempel strpl. § 179 og § 206.²⁶

---

²³ Prop. 146 L (2020-2021) s. 121

²⁴ Myhrer (2019) s. 19

²⁵ Prop. 146 L (2020-2021) s. 121

²⁶ Kjelby (2023) s. 418

Strpl. § 58 andre ledd sier også at «Riksadvokaten og statsadvokatene kan gi pålegg umiddelbart til politiets tjenestemenn». Forarbeidene viser at «politiets tjenestemenn» både omfatter påtalemyndigheten og øvrige tjenestepersoner i politiet.²⁷

Påtalemyndigheten har også andre sentrale roller knyttet opp til objektivitetsplikten. Blant annet som følge av anklageprinsippet har den en funksjonell rolle som et «filter», overfor domstolene. Påtalemyndigheten har både adgang til å begrense straffeforfølgning av prioritets hensyn i henhold til opportunitetsprinsippet, men også å «filtrere» ut saker hvor de ikke finner at det er rettslige eller bevismessige grunner for å beslutte tiltale, ifølge Aaen med videre henvisninger.²⁸ Oppgaven avgrenser imidlertid mot spørsmålet om objektivitetspliktens betydning for adgangen til å henlegge en sak av ressursmessige grunner, jf. strpl. § 62 a første ledd.

Som beskrevet har påtalemyndigheten påtalefaglig ledelse og ansvar, mens polititjenestepersonen som utfører etterforskningskritt har politifaglig ledelse og ansvar.²⁹ Det politifaglige ansvaret er knyttet opp til «at utførelsen av etterforskningen gjennomføres i tråd med de til enhver tid gjeldende faglige standarder og anerkjente etterforskningsmetoder».³⁰ Selv om påtalemyndigheten har det overordnede ansvaret for å tilse at etterforskningen er objektiv, har politiets tjenestepersoner en plikt til å følge etterforskningsmetodene som i praksis skal sikre at etterforskningen er objektiv. Riksadvokaten fremhever at det er samarbeid mellom påtalekompetanse og etterforskningskompetanse som kreves for å oppnå en kvalitativt god straffesaksbehandling.³¹

Objektivitetsplikten gjelder ikke kun for politi og påtalemyndigheten, men har også betydning for andre som utfører arbeid på vegne av dem under straffesaker. Dette behandles nærmere under punkt 4.6.

---

²⁷ NUT 1969:3 s. 172

²⁸ Aaen (2022) punkt 6 med videre henvisninger

²⁹ Kjelby (2023) s. 419

³⁰ Nasjonal straffesaksinstruks (2017) pkt. 2.4.4 og 2.4.5

³¹ Kjelby (2023) s. 419, og Rundskriv nr. 3/2018 pkt. 4.2.2

1.5 Oppgavens videre struktur

Fremstillingen videre i kapittel 2 vil først identifisere og tolke bestemmelsene hvor objektivitetsplikten er forankret i straffeprosessloven og EMK. Innholdet i de sentrale bestemmelsene vil bli konkretisert ved bruk av supplerende rettskilder. Objektivitetsplikten vil også avveies opp mot andre sentrale kryssende hensyn.

Opgavens hoveddel består av en gjennomgang av de enkelte faser i etterforskningen, for å belyse hvordan objektivitetsplikten kan og bør ivaretas. Hvilke krav objektivitetsplikten stiller til etterforskningen og hvordan den kan ivaretas før en etterforskning formelt er innledet, ved bevisinnhenting og bevisvurdering er behandlet i kapittel 3. Oppgaven vier en del plass til avhør, som utgjør et viktig verktøy i etterforskningen. Hvordan objektivitetsplikten kan ivaretas under de ulike fasene i avhør drøftes i kapittel 4. Siden avhør behandles mer detaljert enn de øvrige etterforskningsstadiene og metodene, er dette temaet behandlet under et eget kapittel. At avhør er behandlet i et eget kapittel vil ikke si at avhør ikke er en del av den naturlige kronologien i etterforskningen i kapittel 3, men er gjort av hensyn til oppgavens struktur. Avslutningen i kapittel 5 vil inneholde refleksjoner rundt funnene i den rettsdogmatiske analysen.

2. Objektivitetsplikten rettslige forankring, og dens sentrale innhold

2.1 Introduksjon

I dette kapitlet vil objektivitetsplikten rettslige forankring klargjøres, gjennom tolkning av strpl. § 55 andre ledd og § 226 tredje ledd. Deretter vil dens sentrale innhold bli drøftet. Siktemålet i kapitlet er å presisere det rettslige innholdet i de vage bestemmelsene om objektivitetsplikten i straffeprosessloven. Videre undersøkes hvorvidt objektivitetsplikten kan utledes av EMK, før objektivitetsplikten forhold til andre kryssende sentrale hensyn belyses. Avslutningsvis diskuteres hvordan påtalemyndigheten kan sikre kvaliteten på etterforskningen.

2.2 Den generelle objektivitetsplikten for hele straffesaksgangen i strpl. § 55 andre ledd

Som illustrert i kapittel 1, fremgår det av strpl. § 55 andre ledd at påtalemyndigheten skal være objektive på alle stadier av straffesaksbehandlingen, helt fra begynnelsen av en straffesak til slutten. Selv om oppgaven avgrenses mot øvrige stadier i straffesaksbehandlingen, gjelder strpl. § 55 andre ledd for hele befatningen med straffesaken, og vil derfor behandles kort i dette punktet.

Det fremgår av forarbeidene at objektivitetsplikten i strpl. § 55 andre ledd innebærer at påtalemyndigheten saklig og nøkternt «skal ha for øye både det som i saken taler til gunst for mistenkte, og det som taler i retning av straffansvar og skjerpet reaksjon».³² Forarbeidene til strpl. § 55 andre ledd har et nokså likt meningsinnhold som strpl. § 226 tredje ledd andre punktum, og må derfor leses i sammenheng.

Slik Aaen beskriver kjerneinnholdet i objektivitetsplikten, skal påtalemyndigheten på alle stadier av straffesaksbehandlingen bedømme bevismaterialet og sakens øvrige omstendigheter med et bredt utgangspunkt, uten forutinntatthet eller vektlegging av utenforliggende hensyn.³³ Objektivitetsplikten er derfor slik Kjelby beskriver det, både et ideal og et rettslig krav.³⁴

Forarbeidene viser at det i senere år er nedlagt et stort arbeid hos politi og påtalemyndighet for å øke kvaliteten i arbeidet som utføres, og forhindre uriktige domfellelser.³⁵ Kravene til kvalitet og rettssikkerhet under etterforskningen er tydeliggjort gjennom rundskrivene fra riksadvokaten, hvor det påpekes at etterforskningen ikke må «låses» for tidlig mot en mulig gjerningsperson.

Det fremgår også av juridisk teori at kjernen i objektivitetsplikten er kravet om upartiskhet og saklighet.³⁶ Kjelby hevder derfor at kravet til objektivitet innebærer at saksbehandlingen skal være faglig begrunnet, og ikke styrt av følelser og empatier. Behandlingen skal heller ikke være usaklig påvirket av offentlige myndigheter, politiske eller private interesser.³⁷ At

---

³² Prop. 147 L (2012-2013) s. 42 og 174

³³ Aaen (2022) pkt. 4.2

³⁴ Kjelby (2023) s. 326

³⁵ Prop.141 L (2009-2010) punkt 7.2.1

³⁶ Kjelby (2023) s. 321

³⁷ Kvalitetsrundskrivet (2018) s. 21

påtalemyndigheten opptrer objektivt på alle trinn av straffesakens behandling, jf. strpl. § 55 andre ledd, er sentralt for å sikre forutberegnelighet, og at borgerne har tillit til påtalemyndigheten.

2.3 Objektivitetspliktens nærmere innhold og rettslige forankring på etterforskningsstadiet

I dette punktet skal oppgaven behandle objektivitetspliktens rettslige forankring på etterforskningsstadiet. Innholdet i strpl. § 226 tredje ledd annet punktum vil først bli analysert, og objektivitetspliktens særlige betydning på etterforskningsstadiet vil belyses.

I strpl. § 226 tredje ledd er det som nevnt en egen regel for objektivitet under etterforskningen, som lyder: «Etterforskningen skal være objektiv. Er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham». Ordlyden viser at objektivitetsplikten har en side til uskyldspresumsjonen, og at etterforskningen skal være nøytral og upartisk, da det både skal vurderes det som svekker og det som styrker mistanken mot den mistenkte. Dette vil for eksempel si at politiet må avhøre vitner som kan tale til fordel for den mistenkte, eller gjøre andre nødvendige undersøkelser som kan være til gunst for den mistenkte i etterforskningen.

Bestemmelsen har derfor en side til uskyldspresumsjonen som følger av Grl. § 96 andre ledd, EMK art. 6 nr. 2 og den materielle sannhets prinsipp. Alle opplysninger av betydning for den mistenkte må derfor innhentes, og opplysningene skal belyse alle sider av saken.

Formålet med etterforskningen er definert som «å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å avgjøre spørsmålet om tiltale», jf. strpl. § 226 første ledd bokstav a, og «å tjene som forberedelser for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt spørsmålet om fastsettelse av reaksjon», jf. bokstav b.

Aaen påpeker at formålet med objektivitetsplikten ved etterforskningen etter strpl. § 226 tredje ledd er å forhindre at bevismaterialet i saken bedømmes på en ensidig måte, slik at opplysninger og teorier til mistenktes gunst enten bevisst eller ubevisst overses eller legges

bort. Et slikt brudd på objektivitetsplikten kan typisk være at etterforskningshypotesene er for snevre.³⁸

Ivaretagelse av objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet krever at påtalemyndigheten kritisk vurderer ulike teorier og konklusjoner, og aktivt utviser vilje til å innhente og vurdere bevis ut ifra ulike hypoteser.³⁹ Det følger av riksadvokatens rundskriv om etiske retningslinjer, at påtalemyndigheten skal «undersøke, vurdere og legge frem opplysninger som taler for en persons uskyld».⁴⁰

Etterforskningen skal aktivt søke etter opplysninger som kan kaste lys over om mistenkte er riktig gjerningsperson, om han har begått den handling han er mistenkt for, eller om det kan være andre hendelsesforløp eller formidlende omstendigheter.⁴¹ Et typisk tilfelle hvor påtalemyndigheten må være særlig bevisst på andre mulige hendelsesforløp, er ved bruk av DNA-materiale som bevis. Kan det være andre forklaringer på hvorfor gjerningsmannens DNA er på åstedet? Slike vurderinger er nødvendige for å unngå for snevre etterforskningshypoteser.

Fordi etterforskningen omfatter det tidlige stadiet i straffeprosessen, er valg som blir tatt på dette stadiet toneangivende for den videre prosessen, og kan derfor få store følger for den mistenkte. Kjelby påpeker at etterforskningen derfor ikke må drives etter en forutsetning om skyld.⁴² Objektivitetsplikten innebærer at målet for etterforskningen er *å oppklare det virkelige hendelsesforløpet*, ikke å finne en skyldig.⁴³

Som punkt 2.2 og 2.3 illustrerer gjelder objektivitetsplikten for alle sider av straffesaksbehandlingen, men får særlig betydning på etterforskningsstadiet.⁴⁴ I følge Aaen er derfor en objektiv etterforskningsfase en forutsetning for riktige avgjørelser, og etterlevelse av uskyldspresumsjonen.⁴⁵ Kjelby hevder også at en mangelfull innhenting av

---

³⁸ Aaen (2022) pkt. 4.2

³⁹ Aaen (2022) pkt. 4.2

⁴⁰ Rundskriv nr. 2/2017 s. 2

⁴¹ Aaen (2022) punkt 4.2

⁴² Kjelby (2023) s. 325

⁴³ Kjelby (2023) s. 328

⁴⁴ Aaen (2022) punkt 10

⁴⁵ Aaen (2022) punkt 4.1

informasjon under etterforskningen eller en offentlig konstatering av skyld før dom, kan skape et inntrykk av ensidighet og manglende objektivitet.⁴⁶

2.4 Objektivitetspliktens grunnlag i EMK

Påtalemyndighetens arbeid i straffesaken skal også utføres i samsvar med menneskerettighetene. Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er ikke direkte omfattet av konvensjonsteksten i EMK. art. 6 om retten til en rettferdig rettergang. Spørsmålet er om objektivitetsplikten likevel kan innfortolkes i EMK art. 6.

EMK art. 6 nr. 2 gir alle som er mistenkt i en straffesak rett til en «fair hearing». Bestemmelsen omfatter blant annet rett til kontradiksjon, innsyn i sakens opplysninger, partslikhetsprinsippet og uskyldspresumsjonen, som innebærer mye av det samme som objektivitetsprinsippet.⁴⁷ EMK art. 6 har derfor en side mot objektivitetsplikten.

Objektivitetsplikten er også innfortolket i kravet til en rettferdig rettergang i art. 6 nr. 2 av EMD. I EMD-praksis er blant annet objektivitetsplikten til politi og påtalemyndighetens etterforskning beskrevet som et grunnleggende element i kravet til «official and effective investigation».⁴⁸ Manglende objektivitet har i flere EMD-dommer begrunnet krenkelse av statens straffeforfølgingsplikt, som kan utledes av EMK art. 2, 3 og 8. EMD har blant annet uttalt at etterforskningen skal være «based on thorough, objective and impartial analysis of all relevant elements»⁴⁹. EMDs henvisning til «all relevant elements» må her forstås som alle forhold som kan kaste lys over det faktiske hendelsesforløp, herunder både forhold som taler til gunst og ugunst for den mistenkte.

I juridisk teori er det fremhevet at utgangspunktet antagelig gjelder for både de rettslige vurderingene og påtalemyndighetens utøvelse av skjønn.⁵⁰ EMD-praksis viser at

---

⁴⁶ Kjelby (2023) s. 321

⁴⁷ Kjelby (2023) s. 323

⁴⁸ Rantsev mot. Kypros og Russland, dom 7. januar 2010 (klagesak 25965/04)

⁴⁹ Nachova mfl. Mot Bulgaria, storkammerdom 6. juli 2005 (klagesak 43577/98 og 43579/98) pkt. 113 og Armani Da Silva mot. Storbritannia, storkammerdom 30. mars 2016 (klagesak 5878/08) pkt. 234

⁵⁰ Kjelby (2023) s. 323

etterforskningen skal ta utgangspunkt i en upartisk og objektiv analyse av all relevant informasjon som fremkommer under etterforskningen.

Som dette punktet illustrerer, materialiserer kravene i EMK seg i reglene i strpl. §§ 55 andre ledd og 226 tredje ledd, da objektivitet ved etterforskningen er innfortolket i EMK art. 6 nr. 2.⁵¹

2.5 Forholdet mellom objektivitetsplikten og andre kryssende krav og hensyn

Objektivitetsplikten er et av flere viktige prinsipper som gjør seg gjeldene under etterforskningen. Mistenkte har ifølge riksadvokaten krav på å møtes med hensynsfullhet og respekt.⁵² Grensene mellom objektivitetsplikten og andre grunnleggende prinsipper og hensyn som må ivaretas under påtaleutøvelsen kan imidlertid være glidende. Problemstillingen i dette punktet er derfor hvilket forhold objektivitetsplikten har til andre kryssende hensyn.

Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er et grunnleggende krav til påtaleutøvelsen, og et utslag av prinsippet om favor defensionis. Prinsippet om favor defensionis (betyr på latin «i favør av den tiltalte») er en fellesbetegnelse for ulike regler i straffeprosessen, som innebærer at den mistenkte har enkelte prosessuelle fordeler.⁵³ Formålet er å veie opp for den grunnleggende skjevheten i maktforholdet mellom den offentlige påtalemyndighet, og den mistenkte. Den ulovfestede normen om at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden og det strenge beviskravet i straffesaker, den mistenktes vern mot selvinkriminering og uskyldpresumsjonen er utslag av prinsippet.⁵⁴ Objektivitetsplikten som utslag av favor defensionis gjør at den overlapper med andre rettslige krav. Slike krav er nærmere behandlet under kapittel 3 og 4.

Objektivitetsplikten er blant annet nært knyttet til de alminnelige kravene til saklighet og likebehandling og kravet om forsvarlig saksbehandling. Vektlegging av usaklige og utenforliggende hensyn kan avdekke at objektivitetsplikten ikke er etterlevd, og en

---

⁵¹ Slik også Myhrer (2019) s. 24

⁵² Rundskriv nr. 3/2018 s. 4

⁵³ NOU 2016: 24 s. 143

⁵⁴ NOU 2016: 24 s. 143

ubegrunnet forskjellsbehandling kan indikere at saken ikke er vurdert med tilstrekkelig objektivitet. I hvilken grad påtaleutøvelsen er upartisk, korrekt og konsekvent kan avhenge av en rekke faktorer og forutsetninger, som arbeidssituasjon, tidspress osv.⁵⁵

Objektivitetsplikten pålegger påtalemyndigheten å etterforske det som kan tale til fordel for den mistenkte, men dette innebærer ikke en begrensning i hvilken grad den skal etterforske det som kan tale for skyld. Dette ville være en mistolkning av prinsippet, og i strid med ordlyden i § 62a som sier at «påtalemyndigheten skal forfølge straffbare handlinger når ikke annet er bestemt ved lov». Strpl. § 224 første ledd støtter opp om det grunnleggende formålet med straffeprosessen, nemlig å realisere straffansvar.⁵⁶

Objektivitetsplikten må også avveies mot effektivitetshensyn. Effektivitetshensynet kan utledes av strpl. § 226 fjerde ledd, § 249 og EMK art. 6 nr. 1. Disse bestemmelsene oppstiller krav om at etterforskningen skal gjennomføres så raskt som mulig, være effektiv, og at påtalespørsmålet skal avgjøres så snart saken er tilstrekkelig opplyst. I tillegg til hensynet til de involverte partene i saken, tilsier også effektivitetshensyn at behandlingstiden bør være kort. Hurtig behandling vil bidra til høy oppklaringsprosent.⁵⁷ Det er lettere å opplyse en sak når bevisene er «ferske», ettersom flere typer bevis vil svekkes over tid. En intensivert etterforskning vil bidra til ressurseffektivitet, fordi de involverte slipper å bruke unødig tid på stadig å måtte sette seg inn i saken.⁵⁸ Effektivitetshensyn må derfor veies opp mot objektivitetsplikten. Dersom en rask behandling går utover objektivitetsplikten, vil det kunne lede til «bekreftelsesfeller» og feil resultat.

Et eksempel hvor Høyesterett har måttet veie hensynet til effektivitet opp mot andre hensyn er Rt. 1967 s. 652, hvor en påstand om usaklig forskjellsbehandling ble avvist med at «Hvorvidt et straffbart forhold foreligger, må prinsipielt avgjøres for den enkelte tiltaltes vedkommende på grunnlag av hans eget forhold, uten hensyn til hvorvidt andre i en tilsvarende situasjon er blitt straffet. Dette er en generell regel som må gjelde for at rettsapparatet overhodet skal

---

⁵⁵ Kjelby (2023) s. 321

⁵⁶ NOU 2016: 24 pkt. 5.5

⁵⁷ Kvalitetsrundskrivet (2018) s. 20

⁵⁸ Kvalitetsrundskrivet (2018) s. 20

kunne virke.» Denne siste setningen tolker Kjelby som en referanse til prosessøkonomiske hensyn og hensynet til en effektiv håndheving.⁵⁹

2.6 Hvordan kan påtalemyndigheten sikre kvalitet i etterforskningen?

Det fremgår av riksadvokatens kvalitetsrundskriv at en kvalitetsmarkør for straffesaksbehandlingen er om objektivitetskravet er oppfylt.⁶⁰ Riksadvokaten påpeker at høy kvalitet i etterforskningen er «en forutsetning for en korrekt påtaleavgjørelse».⁶¹ Det er imidlertid ikke klart hva begrepet «kvalitet» innebærer, og hvordan det kan måles. Dette punktet vil derfor redegjøre for hvordan påtalemyndigheten skal sørge for kvalitet i etterforskningen i praksis, som oppfyller objektivitetsplikten.

Påtalemyndigheten har et særlig ansvar for å sikre og kontrollere at etterforskningen utføres i samsvar med riksadvokatens rundskriv om blant annet kvalitet i etterforskningen og avhør, jf. strpl. § 225 og pti. § 7-5 andre ledd. Påtalemyndigheten skal holde seg oppdatert på de til enhver tid gjeldende lovregler, lovendringer, høyesterettsavgjørelser og nye direktiver fra riksadvokaten, og etterleve disse i straffesaksbehandlingen.⁶²

Kvalitetskravene følger av forarbeidene, og er tydeliggjort gjennom rundskrivene fra riksadvokaten.⁶³

Innholdet i kvalitetsbegrepet peker på andre «krav» og «forventinger».⁶⁴ Særlig de rettslige kravene til påtalemyndighetens virksomhet, men også kvalitetsforventninger som omfatter allmennhetens forventninger, forventninger for de involverte i en straffesak og generelle forventninger som signaliseres gjennom styringsdokumenter.⁶⁵

Det fremgår videre av kvalitetsrundskrivet at kravet til objektivitet ikke medfører at påtalemyndigheten i politiet under etterforskningen skal innta en fjernere rolle, for å sikre en

---

⁵⁹ Kjelby (2023) s. 364

⁶⁰ Kjelby (2023) s. 422

⁶¹ Rundskriv nr. 3/1999 pkt. V

⁶² Kvalitetsrundskrivet (2018) s. 18

⁶³ Prop. 141 L (2009-2010) s. 65

⁶⁴ Kjelby (2023) s. 421

⁶⁵ Kjelby (2023) s. 422

kritisk distanse til saken. Påtalemyndigheten skal tvert imot være fremskutt og integrert i etterforskningen. I vurderingen av behov for tiltak som sikrer objektivitet, skal det legges vekt på hvor alvorlig saken er, hvor kompleks den er, og om det er atypiske trekk ved den.⁶⁶

Kvaliteten ivaretas i praksis ved at den påtaleansvarlige, sammen med den politifaglige etterforskningsledelsen styrer etterforskningen. Samarbeidet i større saker operasjonaliseres ved en etterforskningsplan, som den påtaleansvarlige og den politifaglige etterforskningslederen utarbeider. Etterforskningsplaner er pålagt i en rekke saker, som for eksempel drap, voldtekt, og mishandling i nære relasjoner. Etterforskningsplanene bidrar til struktur i arbeidet, fremdrift, gir notoritet og et helhetsbilde av saken. Riksadvokaten har også anbefalt å bruke etterforskningsplaner i andre alvorlige saker. I mindre alvorlige saker foretas den påtalemessige ledelsen og kontrollen i etterkant. Den påtaleansvarlige vil da etter gjennomgang av etterforskningsmaterialet beordre ytterligere etterforskning ved behov.⁶⁷

Kravene som stilles til etterforskningen avhenger blant annet av sakens karakter, alvor og omfang.⁶⁸ Det er ikke realistisk å forvente at den påtaleansvarlige juristen har kapasitet til å foreta en kontroll av kvaliteten på etterforskningen i alle saker, en slik detaljstyring av etterforskningsarbeidet er heller ikke lovgivers intensjon.⁶⁹

3. Objektivitetsplikten på de ulike etterforskningsstadiene

3.1 Introduksjon

Oppgaven har hittil redegjort for objektivitetsplikten rettslige forankring, rettskildebilde og forholdet mellom påtalemyndigheten og politiet. Ettersom oppgaven tar sikte på å belyse hvordan de straffeprosessuelle reglene ivaretar objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet, tar dette kapittelet for seg betydningen av objektivitetsplikten på de ulike stadiene av etterforskningen. Strukturen er lagt opp kronologisk slik etterforskningen skjer i praksis. Kapittelet tar for seg de aktuelle bestemmelsene i strpl. og pti. til hver enkelt del av

---

⁶⁶ Kvalitetsrundskrivet (2018) s. 22

⁶⁷ Kjelby (2023) s. 420

⁶⁸ Kjelby (2023) s. 420

⁶⁹ Prop. 146 L (2020-2021) pkt. 21.1

etterforskningen. Bestemmelsene illustrer hvilke krav objektivitetsplikten stiller til de ulike etterforskningsstadiene.

Stortingets menneskerettighetsutvalg fremhevet ved grunnlovfesting av uskyldspresumsjonen at det både ved etterforskning, påtale og domfellelse er viktig at den «utøvende og dømmende makt forholder seg objektivt til bevismaterialet og bekjemper forutinntatte holdninger for å redusere risikoen for at uskyldige straffedømmes».⁷⁰ Aaen fremhever også at objektiv bedømmelse av de faktiske opplysningene i saken er objektivitetspliktens kjerneinnhold, og at dette kommer til uttrykk ved at de sentrale bestemmelsene i straffeprosessloven stiller krav til innhenting av og vurdering av bevisene i saken, jf. strpl. § 226 og § 304.⁷¹

3.2 Objektivitetsplikten betydning før iverksettelse og ved innledning av etterforskning

Som beskrevet er objektivitetsplikten særlig sentral på etterforskningsstadiet. Spørsmålet er imidlertid på hvilket tidspunkt objektivitetsplikten gjør seg gjeldene. Objektivitetsplikten gjør seg ikke bare gjeldende underveis i etterforskningen, men også før etterforskning formelt innledes. Spørsmålet om hvordan objektivitetsplikten ivaretas og gjør seg gjeldene på det innledende stadiet av straffesaken, vil i det følgende konkretiseres.

At objektivitetsplikten gjelder i forkant av at straffeforfølgning formelt innledes følger direkte av ordlyden i strpl. § 55 andre ledd, «i hele sin virksomhet». Objektivitetsplikten vil således gjelde også før noen er mistenkt, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Slik er objektivitetsplikten også tolket i juridisk teori.⁷² Et eksempel på en vurdering som skjer på det innledende stadiet, er spørsmålet om det foreligger «rimelig grunn» til å iverksette etterforskning etter strpl. § 224 første ledd. Dette er også et eksempel på en skjønnsmessig vurdering som påtalemyndigheten må foreta. Flere av påtalemyndighetens avgjørelser beror på skjønnsmessige vurderinger, såkalt håndhevingskjønn.⁷³ Et annet eksempel finnes i strpl. § 62a med ordlyden «bagatellmessig». De skjønnsmessige avgjørelsene byr

---

⁷⁰ Dok. nr. 16 (2011–2012) s. 130

⁷¹ Aaen (2022) pkt. 4.1

⁷² Kjelby (2023) s. 325

⁷³ Kjelby (2023) s. 75

på utfordringer for overholdelsen av objektivitetsplikten. Når noe avgjøres på skjønnsmessig grunnlag, er det *i sin natur* ikke objektivt. Skjønnsmessige vurderinger er mindre skjematisk, og i større grad avhengige av den enkeltes personlige vurderinger. Det er derfor vanskelig å gjøre slike vurderinger objektive. Det avgjørende er at påtalemyndigheten forholder seg objektivt til sakens faktiske opplysninger, og ikke lar seg påvirke av utenforliggende hensyn.

Saken befinner seg før iverksetting av etterforskning i et skjæringspunkt mellom det politisære og det påtalemessige ansvaret. Slik Kjelby skriver, kan politiet eksempelvis ikke binde seg for sterkt til enkelte teorier i innledningsfasen, da det vil kunne føre til at viktige spor og informasjon går tapt.⁷⁴ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (pl.) § 6 tredje ledd om saklighet og upartiskhet sier at politiet «skal opptre saklig og upartisk og med omtanke for personers integritet». Ordlyden tilsier at en tjenesteperson ikke kan la seg føre av personlige forhold eller følelser, og må fremstå som nøytral. Bestemmelsen regulerer hvordan polititjenesten skal utføres, og gjelder derfor også utenfor straffesaksbehandlingen. Den enkeltes tjenestemanns personlige oppfatning av en parts troverdighet, karakter, eller andre utenforliggende omstendigheter, skal ikke tas med i vurderingen av anmeldelsen.

Sivilombudet uttrykker følgende om objektivitetsplikten i politiets vurderinger av troverdigheten hos personer som har levert en anmeldelse:

«En skriftlig vurdering fra politiet eller påtalemyndigheten av sannhetsgehalten i en anmeldelse mot en konkret person ved innledning av etterforskning, synes å bryte med dette prinsippet. Dessuten kan slike vurderinger være egnet til å svekke mistenkte/siktedes tillit til politiets og påtalemyndighetens arbeid knyttet til anmeldelsen og eventuell senere straffeforfølgning.»⁷⁵

Påtalemyndigheten må også sørge for å fremstå objektiv ved uttalelser og begrunnelser.⁷⁶ Et illustrerende eksempel på hvor viktig det er at etterforskningsarbeidet ikke låses til én hypotese i innledningsfasen, er den såkalte Monika-saken. Hovedteorien om selvdrap kom

---

⁷⁴ Kjelby (2023) s. 325

⁷⁵ Dokument nr. 4:1 (2005-2006) s. 13

⁷⁶ Kjelby (2023) s. 326

allerede samme kveld som Monica ble funnet død. Undersøkelsene ble derfor i hovedsak styrt utfra denne hovedteorien. Politiet ga kun timer etter at Monika ble funnet, uttrykk overfor journalister om at det var begått selvmord. Dette til tross for at hovedteorien ikke hadde bevismessig grunnlag. Riksadvokatens arbeidsgruppe som undersøkte etterforskningen konkluderte med at etterforskningsledelsens tidlige hovedteori om selvdrap, begrenset etterforskningen.⁷⁷

I oppfølgingsrapporten understreker riksadvokaten betydningen av den kritiske tanke og avvikende synspunkter tidlig i etterforskningen. Den fremhever også at alle i etterforskningsgruppen skal være bevisst objektivitetsplikten, men at den påtalefaglige etterforskningslederen har det overordnede ansvaret. Inngående kunnskap om beslutningsfeller og farene ved gruppetenkning er viktige egenskaper for etterforskningslederen. Flere av høringsinstansene i rapporten tok også til orde for at det burde innføres en fast ordning med en «djevlels advokat», bestående av en jurist eller erfaren etterforsker utenfor etterforskningsgruppen, som stiller kritiske spørsmål til etterforskningen.⁷⁸

En slik ordning kunne i praksis bidratt til at objektivitetsplikten ble bedre ivaretatt, siden personen vil fokusere på andre aspekter ved etterforskningen enn de som ikke har denne rollen. Det er imidlertid ikke sikkert at det er en fordel at personen som er tildelt denne rollen, ikke er en del av etterforskningsgruppen. Etterforskningsgruppens deltakere vil ha de beste forutsetningene for å oppdage svakheter ved etterforskningen, siden de har den tettest på, og ser den fra innsiden. Det kan derfor være like effektivt, om ikke mer effektivt, om «djevlels advokat» er en del av etterforskningsgruppen.

3.3 Objektivitetsplikten ved iverksetting av etterforskning og bevisinnhenting

Etterforskningen iverksettes når det «som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige» jf. strpl. § 224 første ledd og pti. § 7-4 første ledd. Ordlyden tilsier en nokså lav

---

⁷⁷ Riksadvokatens publikasjoner nr. 1/2015, punkt 7

⁷⁸ Riksadvokaten, *Rapport om Monika-saken- enkelte tilrådninger og pålegg* (2016) pkt. 3.2

terskel for når det skal foretas en etterforskning. Strpl. § 224 første ledd gir liten veiledning for vurderingen om når det foreligger «rimelig grunn til å undersøke». Likevel viser ordlyden at den åpner for en skjønnsmessig vurdering.

I juridisk teori er det i uttrykket «rimelig grunn» i § 224 innfortolket et krav om saklighet, forholdsmessighet og sannsynlighet. I en påtaleetisk kontekst gir begrepene retningslinjer om hvilke formål og i hvilke situasjoner det er berettiget å utsette noen for belastningen ved å bli etterforsket.⁷⁹ *Saklighetskravet* er oppfylt når etterforskningen blir gjennomført begrunnet i formålene nevnt i strpl. § 226 første ledd bokstav a til f. *Sannsynlighetskravet* innebærer at selv om etterforskningen er begrunnet i lovlige hensyn, kan den bare iverksettes når det er mulighet for at den leder frem til en positiv påtaleavgjørelse.⁸⁰ Er den mistenkte et barn under 15 år, skal det likevel iverksettes etterforskning, selv om dette ikke kan lede frem til positiv påtaleavgjørelse, jf. § 224 andre og tredje ledd. Riksadvokaten fremhever at det i kravet til *forholdsmessighet* ligger en «kvalitativ vurdering av om et mulig straffbart forhold er så alvorlig at det bærer en etterforskningsinnsats».⁸¹ Dette vil si en vurdering av om det er riktig å utsette den som rammes av etterforskningen for belastningen.⁸² Kravet til objektivitet gjelder naturligvis både i vurderingen av sannsynlighet og forholdsmessighet.

Fordi strpl. § 224 angir det rettslige utgangspunkt for når det foreligger etterforskningsrett og etterforskningsplikt, er bestemmelsen straffesakens «inngangsport». Bestemmelsen må leses i sammenheng med strpl. § 226 som hjemler etterforskningens formål, og den saklige avgrensingen mot politiets straffeforfølgingsfunksjon og annen form for undersøkende virksomhet, som eksempelvis forebygging, jf. pl. § 1.⁸³ Dersom politiet driver informasjonsinnsamling med et annet formål, anses ikke dette som etterforskning, selv om det også da vil gjelde en objektivitetsplikt for tjenestepersonene.⁸⁴ Objektivitetsplikten er særlig viktig når det er tale om en straffesaksbehandling. Etterforskningens formål er blant annet å

---

⁷⁹ Myhrer (2019) s. 88

⁸⁰ Myhrer (2019) s. 90

⁸¹ Rundskriv nr. 3/1999 pkt. III

⁸² Myhrer (2019) s. 91

⁸³ Kjelby (2023) s. 408

⁸⁴ Kjelby (2023) s. 409

innhente informasjon av betydning for straffesaken, jf. strpl. § 226 bokstav a-e. Helt sentralt for etterforskningen er å avklare hva som faktisk har skjedd.⁸⁵

Objektivitetskravet er derfor styrende for hvilke bevis som må innhentes, og hvilken måte de innhentes på, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Det følger av juridisk teori at valget av etterforskningsmetoder og gjennomføringen skal ha som mål å innhente og sikre pålitelig og objektiv informasjon både fra vitner, fornærmede og mistenkte/siktede.⁸⁶ Det er imidlertid vanskelig å si noe generelt om hvordan objektivitetsplikten er styrende for akkurat hvilke etterforskningsskritt som bør foretas.⁸⁷

Blant annet kan den mistenkte, hans forsvarer, og fornærmede «på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter». Dette gjelder imidlertid kun «såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann», jf. strpl. § 242 første ledd. «Sakens dokumenter» må her forstås på samme måte som i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (fvl.) § 2 første ledd bokstav f, som definerer dokument som «en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, framføring, overføring eller lignende».⁸⁸

Retten til å se hvilket informasjonsgrunnlag som er innhentet, og hva etterforskningen har lagt vekt på, har en viktig side mot retten til kontradiksjon. Innsyn er derfor en mulighet for at den mistenkte skal kunne ivareta sine rettigheter, tilse at etterforskningen er objektiv, og være opplyst om hva som måtte tale for ham, eller mot ham, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Det kan gis innsyn så lenge det ikke medfører skade for etterforskningen, som for eksempel bevisforspillelsesfare. Plikten omfatter innhentningen av opplysningene, notoritet omkring det, tilrettelegging av opplysningene for innsyn, og at disse legges frem for retten ved eventuell rettslig etterforskning.⁸⁹ Etterforskningshensyn vil tale mot at objektivitetsplikten kan trekkes så langt at den mistenkte gis innsyn der loven hjemler unntak for det.

---

⁸⁵ Kjelby (2023) s. 410

⁸⁶ Kjelby (2023) s. 327

⁸⁷ Kjelby (2023) s. 328

⁸⁸ Haugland (2021) note 1923

⁸⁹ Kjelby (2023) s. 327

Den mistenkte kan også fremsette begjæring hos retten om at det foretas rettergangsskritt til avkreftelse av mistanken, jf. strpl. § 241, men som følge av objektivitetsplikten vil det være høy terskel for at påtalemyndigheten selv avviser å iverksette etterforskningskritt (såfremt de ikke er klart ubegrunnet).⁹⁰ For å sikre en bred etterforskning kan den mistenkte eller dens forsvarer komme med eventuelle konkrete ønsker til etterforskningskritt.⁹¹ At den mistenkte kan komme med ønsker til etterforskningskritt har således en viktig side til kontradiksjon, men også objektivitetsplikten, ved at politi og påtalemyndighet må klarlegge også det som taler til gunst for den mistenkte, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Dersom begjæringen om etterforskningskritt kan bidra til å opplyse saken, må den derfor undersøkes.

3.4 Hvilke krav stiller objektivitetsplikten til bevisvurderingen under etterforskningen?

3.4.1 Introduksjon

Etter den innledende fasen av etterforskningen og bevisinnhenting, stiller objektivitetsplikten videre krav til vurdering av de faktiske opplysningene som er kommet frem i saken – bevisvurderingen. Det strafferettslige beviskravet og de rettslige rammene for bevisførselen får betydning for påtalemyndighetens videre etterforskning, og ved avgjørelsen av påtalespørsmålet.⁹² Problemstillingen som skal drøftes i dette punktet er hvilke krav objektivitetsplikten stiller til bevisvurderingene som gjøres underveis i etterforskningen. Deretter vil den samlede vurderingen av det faktiske og rettslige grunnlaget som må foretas når påtalemyndigheten vil beslutte pågrepelse eller varetektsfengsling bli redegjort for. Avslutningsvis vil punktet kort redegjøre for bevisvurderingen ved beslutning av tiltale.

3.4.2 Vurdering og tolkning av det enkelte bevis

Prinsippet om fri bevisføring innebærer at påtalemyndigheten i utgangspunktet kan føre de bevis de ønsker. Det gjelder imidlertid et krav om at beviset er relevant for saken.⁹³

---

⁹⁰ Aaen (2022) punkt 5, med videre henvisninger til Erik Keiserud.fl, Straffeprosessloven lovkommentar, 5 utg. Bind II, Oslo 2020, s. 952

⁹¹ Aaen (2022) punkt 5

⁹² Kjelby (2023) s. 323

⁹³ Kjelby (2015) s. 92-93

Relevanskravet har betydning på etterforskningsstadiet. Kravet til objektivitet i etterforskningen vil i seg selv medføre at de bevis som vektlegges må ha relevans for saken. Dette synet støttes også i juridisk teori.⁹⁴

En grundig vurdering av sakens bevis er en forutsetning for å kunne oppfylle objektivitetsplikten, jf. strpl. § 55 andre ledd og § 226 tredje ledd.⁹⁵ Riksadvokaten understreker at en grundig evaluering av sakens bevis og tiltalespørsmålet forutsetter en nøye og selvstendig bevisvurdering i saken. Det er en norm for god påtaleskikk at den enkelte påtalejurist foretar en egen, samvittighetsfull gjennomgang av bevisene.

Plikten til å være åpen, innhente og vurdere opplysninger «for» og «mot» er viktig i relasjon til alle opplysninger i en sak.⁹⁶ Riksadvokaten fremhever at alle bevis som innhentes må undergis faglige og kritiske vurderinger, og det må utvises åpenhet for nye opplysninger samt vilje til å revurdere tidligere teorier. Arbeidet skal ikke låses i én hypotese og rettes inn mot å få denne bekreftet uten blick for andre forklaringer. Det må tvert imot letes aktivt etter holdepunkter i faktum som kan peke mot alternative og konkurrerende forklaringer. Dersom det foreligger innvendinger eller avvikende synspunkter om etterforskningen, skal disse møtes med åpenhet og konstruktive tiltak.⁹⁷

For å sikre etterlevelse av objektivitetsplikten ved vurderinger av bevismaterialet er det særlig viktig at påtalemyndigheten motvirker at de som deltar i etterforskningen, går i såkalte «bekreftelsesfeller».⁹⁸ I juridisk teori er en bekreftelsesfelle beskrevet som vektlegging av informasjon, eller foretrekkrukket informasjon som bekrefter en allerede eksisterende oppfatning.⁹⁹ Dersom formålet er å raskets mulig finne korrekt løsning, gjør bekreftelsestendensen påtalemyndigheten sårbar fordi de overser informasjon som tilsier at de burde endre oppfatning, og tillegger det som de allerede tror stemmer mer vekt.¹⁰⁰

---

⁹⁴ Kjelby (2023) s. 324

⁹⁵ Slik også lagt til grunn av Riksadvokaten (2017), oppfølging av Bergwall-rapporten.

⁹⁶ Kjelby (2023) s. 325

⁹⁷ Rundskriv nr. 3/2018 pkt. 4.7.2.

⁹⁸ Aaen (2022) punkt 4.2

⁹⁹ Bjercknes og Fahsing (2018) s. 94

¹⁰⁰ Bjercknes og Fahsing (2018) s. 95

Vurdering av DNA-bevis er et eksempel på bevisvurdering som krever høy grad av objektivitet. Etterforskerne må sørge for å være objektive og unngå såkalt bevismitte, for eksempel dersom den mistenktes DNA er funnet på åstedet. Dette vil indikere at den mistenkte har vært på åstedet, men ikke nødvendigvis at det er han som har utført gjerningen. I slike tilfeller må påtalemyndigheten teste ut ulike hypoteser som også kan tale til gunst for den mistenkte, jf. strpl. § 226 tredje ledd.

Aarli påpeker at det er nødvendig å vurdere alternative forklaringer for at tiltalte er kilde til det biologiske sporet, som at det eksempelvis finnes en nær slektning som kan være kilden.¹⁰¹ Vurdering av kilden må ses opp mot om det er alternative forklaringer på hvordan tiltaltes DNA har havnet på åstedet. For eksempel dersom DNA-sporet stammer fra en annen anledning. DNA-beviset må ses i sammenheng med de øvrige bevisene i saken for å avgjøre om beviskravet er oppfylt.¹⁰²

Den konkrete bevisverdien i relasjon til skyldspørsmålet vil bero på DNA-sporets relevans for det aktuelle hendelsesforløpet tiltalen gjelder. Et usikkert DNA-analyseresultat fra for eksempel et blandingsspor (et spor som inneholder DNA fra flere personer), kan være et viktig bevis med avgjørende betydning for utfallet av bevisbedømmelsen i skyldspørsmålet.

3.4.3 Bevisvurdering for pågrepelse og varetektsfengsling

Vurderingen av det faktiske og rettslige grunnlaget for pågrepelse og varetektsfengsling i tråd med strpl. §§ 171 og 184 er et eksempel på en bevisvurdering påtalemyndigheten kan måtte foreta under etterforskningen. Påtalemyndigheten må da vurdere om det foreligger «skjellig grunn» til mistanke, jf. strpl. § 171 første ledd nr. 1, og om bestemmelsens øvrige vilkår er oppfylt. Bestemmelsen oppstiller både et krav til alvoret av den overtredelsen mistanken gjelder, og et krav til mistankens styrke.¹⁰³ De opplistede vilkårene i nr. 1 til nr. 4 tilsier at risikoen ved at den mistenkte ikke varetektsfengsles må vurderes fortløpende. «Skjellig grunn» har i rettspraksis og juridisk teori blitt forstått som et krav om sannsynlighetsovervekt for at den mistenkte er skyldig.¹⁰⁴ I slike situasjoner må det, dersom vilkåret om skjellig grunn

---

¹⁰¹ Aarli (2015) s. 590

¹⁰² Aarli (2015) s. 591

¹⁰³ Øyen (2022) s. 452

¹⁰⁴ Se blant annet Rt. 2004 s. 887 avsnitt 12 og Rt. 2011 s. 946 avsnitt 13

anses oppfylt, foretas en samlet bevisvurdering. Vurderingen etter § 171 første ledd blir da en konsekvensvurdering av hva som kan være følgende av at den mistenke ikke pågripes og varetektsfengsles. Objektivitet ved bevisvurdering er derfor et viktig element i valget av etterforskningskritt.

3.4.4 Samlet bevisvurdering for påtaleavgjørelse

Spørsmålet om det strafferettslige beviskravet er oppfylt, har stor betydning for resultatet av påtaleavgjørelsen.¹⁰⁵ Strpl. § 249 første ledd sier at «Spørsmålet om påtale skal avgjøres så snart saken er tilstrekkelig opplyst». Bestemmelsens ordlyd stiller krav til at avgjørelsen ikke tas før den er tilstrekkelig opplyst, samtidig som den også skal være hurtig. Den må også ses i sammenheng med § 62a andre ledd, om når en sak skal henlegges av bevismessige eller rettslige grunner. Strpl. § 249 første ledd omfatter i tillegg til tiltale, andre påtalevedtak som henleggelse, forelegg og påtaleunntatelse. Loven angir imidlertid ikke direkte hvilket beviskrav som gjelder for å beslutte tiltale og andre positive påtalevedtak.

Mæland-utvalget redegjorde for hvilket «materielt krav» som etter gjeldene rett må foreligge for å beslutte tiltale.¹⁰⁶ Det ble lagt til grunn at den påtaleansvarlige på selvstendig grunnlag må vurdere om det foreligger tilstrekkelig bevis for domfellelse, altså at det er hevet over rimelig tvil at den som tiltales er skyldig. I tillegg må det objektivt foreligge bevis egnet til å overbevise retten.¹⁰⁷ Beviskravet for påtalemyndighetens beslutninger fremgår også av høyesterettspraksis.¹⁰⁸

Rachlew og Fahsing påpeker at styrken i bevisvurderingens konklusjon påvirkes av hvor mange hypoteser som er testet, og hvor nøye de er testet. Det forutsettes derfor at alle relevante, alternative hypoteser er tilstrekkelig undersøkt, når påtalemyndigheten beslutter tiltale.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Kjelby (2023) s. 324

¹⁰⁶ NOU 2007:7, særlig på s. 121-122 (punkt 4.9.1)

¹⁰⁷ NOU 2007:7 s. 326-327, og på s. 122

¹⁰⁸ HR-2017-1947-A avsnitt 22

¹⁰⁹ Rachlew og Fahsing (2015) s. 254

Kapitlet viser hvordan objektivitetsplikten gjør seg gjeldene allerede før en formell etterforskning innledes og ved iverksetting av etterforskningen. Videre er den bestemmende for hvilke bevis som skal innhentes, hvordan bevisinnhenting skal foregå, og ikke minst hvordan bevisene skal vurderes. I det følgende kapitlet vil hvordan objektivitetsplikten kan ivaretas under avhør drøftes.

4 Ivaretagelse av objektivitetsplikten under avhør av den mistenkte

4.1 Introduksjon

Avhør har sentral betydning i all etterforskning, og skal skaffe til veie nødvendige opplysninger for å avgjøre om det er begått en straffbar handling, hvem som har begått handlingen og om personen kan straffes.¹¹⁰ Avhøret er derfor ofte avgjørende for en saks utfall. Avhøret ivaretar ulike funksjoner og hensyn i ulike faser av straffesaksbehandlingen. For å ivareta objektivitetsplikten under avhør, er det en forutsetning at avhør skjer i samsvar med bestemmelsene i straffeprosessloven, og de direktiver og retningslinjer som er gitt fra riksadvokaten.¹¹¹ Kjernen i objektivitetskravet har også en side til å ivareta andre rettslige krav ved avhør, som kan innebære fordel for den mistenkte, jf. strpl. § 226 tredje ledd.

Avhøret vil gi etterforskningsledelsen informasjon av betydning for innrettingen av etterforskningen, og for å identifisere nye etterforskningsskritt. Avhør er imidlertid et bevis som er sårbart for ulike påvirkningsfaktorer, og informasjonsinnhenting skal i størst grad skje uten at den avhørte påvirkes.¹¹² Det er avgjørende for bevisverdien hvordan informasjonen er innhentet, og det er derfor særlig interessant å se hvordan straffeprosesslovens regler ivaretar objektivitetsplikten under avhør.

Oppgaven avgrenser mot rettslige avhør¹¹³, ettersom temaet i oppgaven omhandler objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet. Riksadvokaten fremhever at en kompetent etterforskningsledelse er avgjørende for å sikre kvalitet i avhør.¹¹⁴ Kapitlet vil ta sikte på

---

¹¹⁰ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. II

¹¹¹ Rundskriv nr. 3/2018 s. 11

¹¹² Rundskriv nr. 2/2016 pkt. II

¹¹³ Strpl. § 237

¹¹⁴ Rundskriv nr.2/2016 pkt. III

å konkretisere innholdet i objektivitetsplikten ved avhør, og belyse hvordan objektivitetsplikten kan ivaretas i praksis under avhør.

4.2 Utviklingslinjer innen avhørsmetodikk

Dette punktet vil få frem hvorvidt objektivitetsplikten stiller krav til at påtalemyndigheten og polititjenestepersoner holder seg oppdatert på forskning om etterforskningsmetoder, og hvordan dette kan sikre en pålitelig og objektiv informasjonsinnhenting.

Et vendepunkt for objektivitetsplikten betydning ved avhør kom som følge av Birgitte Tengs-saken. Tengs' 19 år gamle fetter ble pågrepet og siktet for drapet. Etter tre uker i fullstendig isolasjon, med lange politiavhør, ga fetteren en forklaring som politiet anså som en tilståelse. Forklaringen ble imidlertid trukket tilbake. Etter domfellelse i tingretten, ble fetteren frikjent i lagmannsretten. Det norske politiets avhørsmetoder undergikk i etterkant internasjonal granskning.¹¹⁵ Avhørene er sterkt kritisert på bakgrunn av de manipulative metodene politiet brukte. Tilståelsene fetteren ga under etterforskningen, ble av retten funnet å være uten bevisverdi på grunn av etterforskningsmetodene.¹¹⁶

Avhørsmetodikk basert på vitenskapelig utviklede teknikker for pålitelig og objektiv informasjonsinnhenting, er nødvendig for å kunne opplyse et forhold. En god eksaminasjon forutsetter at avhører har inngående kunnskap om faktum og aktuelle straffebestemmelser.¹¹⁷ Det er for eksempel grunn til å anta at metodene politiet i dag anvender for å innhente, sikre og analysere muntlige bevis, hviler på et tryggere teoretisk fundament enn da Bergwall ble etterforsket.¹¹⁸

Politiets avhørsteknikk har siden gjennomgått en grunnleggende reform, som har ført til økt kunnskap, blant annet gjennom avhørsteknikken «K.R.E.A.T.I.V». Teknikken er basert på en

---

¹¹⁵ Rachlew (2009) s. 14

¹¹⁶ LA-2021-157502

¹¹⁷ Rundskriv nr. 3/2018 s. 11

¹¹⁸ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015 s. 493

engelsk modell som har mottatt internasjonal anerkjennelse for sitt arbeid med tilståelsesbaserte avhørsteknikker.¹¹⁹

Metoden går blant annet ut på at etterforskerne i forkant av avhør trenes til å identifisere flest mulig tenkelige forklaringer til de aktuelle bevisene. Etterforskerne oppfordres dermed til å tenke på en måte som skal bevare et «åpent sinn». Sammenlignet med tilståelsesfokuserete avhørsmetoder, ivaretar metoden nødvendige etiske hensyn, og bidrar til å ivareta objektivitetsplikten under avhør.¹²⁰

Det har også skjedd en utvikling når det gjelder lyd og bildeopptak av avhør. Påtaleinstruksen § 8-16 sier at ved «politiavhør av mistenkt eller vitne kan lydopptak foretas når det finnes hensiktsmessig». Riksadvokaten påpeker at lyd og bildeopptak fremmer rettssikkerheten, ved at avhørsopplysningene kan gjengis korrekt og etterprøves.¹²¹ Opptakene sikrer på denne måten notoritet om det som fremgår i avhøret.

4.3 Objektivitetsplikten og den frie forklaring under avhør

Objektivitetsplikten i strpl. § 226 tredje ledd andre punktum er særlig relevant når det gjelder avhør av mistenkte. Problemstillingen kapittelet skal besvare er hvordan kravet til objektivitet kan ivaretas under avhør av mistenkte. Fremstillingen videre vil derfor gå gjennom sentrale straffeprosessuelle bestemmelser som gjelder avhør, og som inneholder ulike rettslige krav til objektivitet.

Politiets adgang til å foreta avhør følger av strpl. § 230, som sier at «Politiet kan la oppta forklaring av mistenkte, vitner og sakkyndige, men kan ikke pålegge noen å gi forklaring». Ordlyden tilsier at politiet har rett til å foreta avhør av involverte parter i en straffesak, men at disse ikke kan tvinges til å la seg avhøre. Bestemmelsen viser således at den mistenkte generelt ikke har en plikt til å forklare seg.

---

¹¹⁹ Prop. 141 L (2009-2010) s. 65

¹²⁰ Prop. 141 L (2009-2010) s. 65

¹²¹ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. 6.6

Det følger av strpl. § 232 første ledd og pti. § 8-1 første ledd at «Før det foretas avhør av mistenkte, skal han gjøres kjent med hva saken gjelder, og at han ikke har plikt til å forklare seg». Bestemmelsen viser hvordan avhøret skal innledes, og hvilken informasjon den siktede har rett på, før selve avhøret settes i gang. Strpl. § 232 andre ledd andre punktum sier videre at «Reglene i § 92 gjelder tilsvarende». Reglene i strpl. § 92 om avhør av siktede får derfor tilsvarende anvendelse for politiavhør av mistenkte.

Det følger av strpl. § 92 første ledd annet punktum at den siktede under avhøret skal ha mulighet til å «gjendrive de grunner som mistanken beror på, og anføre de omstendigheter som taler til fordel for ham», jf. strpl. § 92 første ledd. Ordlyden tilsier at avhøret skal skje på en måte som er åpen for å motbevise mistanken mot den siktede, og legge frem det som taler til fordel for ham. Bestemmelsen omfatter den mistenktes/siktedes rett til kontradiksjon, og har således en viktig side til objektivitetsplikten i strpl. § 226 tredje ledd.

Strpl. § 92 er en del av vernet mot tvungen selvinkriminering. Et forbud mot bruk av trusler og tvang er kjernen i selvinkrimineringsvernet, jf. Grl. § 93 og EMK art. 6 nr. 1. Retten til å forholde seg taus, gjelder derfor ved avhør. Dette innebærer i praksis at en som er siktet for en straffbar handling «ikke skal utsettes for press til å forklare seg om forholdet», jf. Rt. 2013 s. 323 avsnitt 36. Videre uttaler Høyesterett at en annen viktig side av prinsippet er at «et bevis som er framkommet under tvang før personen var siktet, ikke uten videre kan benyttes i en straffesak».

Strpl. § 92 første ledd første punktum sier at avhøret skal skje «på en måte som er egnet til å få en så vidt mulig sammenhengende forklaring om det forhold siktelsen gjelder». Ordlyden «en så vidt mulig sammenhengende forklaring» tilsier at den siktede skal gis anledning til å avgi en forklaring uten avbrytelser, spørsmål eller fremleggelse av bevis som kan påvirke forklaringen. Avhør i den tidlige fasen av etterforskningen må være åpen og bred. Hvor fri og omfattende forklaring som kan gis, avhenger blant annet av stadiet saken befinner seg på og bevissituasjon.

Av riksadvokatens rundskriv om avhør fremgår det at «så vidt som mulig» i strpl. § 92, innebærer at avhører først innhenter en fri forklaring og sonderer rundt relevante

sakstemaer, før den mistenkte konfronteres med annen saksinformasjon eller uoverensstemmelser. På denne måten får den avhørte gitt sin versjon av hendelsesforløpet, som er hans rett, samtidig som politiet gis anledning til å kontrollere opplysningene som er kommet frem.¹²²

En regel som underbygger utgangspunktet om en fri forklaring, finnes i pti. § 8-2 tredje ledd. Av denne bestemmelsen følger det at spørsmål ikke skal stilles slik at «noe som ikke er innrømmet forutsettes som erkjent av mistenkte». Bestemmelsen gir uttrykk for hvordan en skal unngå manipulative avhørsmetoder, som kan føre til bekreftelsesfeller. Denne type ledende spørsmål kan være i strid med objektivitetsplikten, siden avhøreren søker å få bekreftet en bestemt hypotese om at den mistenkte er skyldig, i stedet for å søke å avdekke det virkelige hendelsesforløp.

Når ledende avhørsteknikker kombineres med etterforskerens ønske om å få bekreftet sin mistanke, kan det føre til en form for selvoppfyllende profeti, der mistenktes opprinnelige oppfatning av hendelsen tilpasses politiets hovedteori. Informasjon som ikke passer inn i denne hovedteorien, kan da gå tapt, og etterforskeren risikerer å produsere falske minner og endre genuine minner.¹²³ En falsk tilståelse oppstår når en person erkjenner å ha utført handlinger som han faktisk ikke har utført.¹²⁴ Kunnskap om falske tilståelser og metoder for å forebygge at det skjer, er viktig for å hindre at det begås justisfeil.¹²⁵ Juridisk teori viser at avhørsleder eksempelvis må unngå ledende spørsmål.¹²⁶ Det er fremhevet av Kjelby at dette er spesielt viktig dersom forsvarer ikke er til stede, men også dersom forsvarer er til stede.¹²⁷

Det følger videre av strpl. § 239a første ledd om tilrettelagt avhør at «Avhørsleder skal ha et særlig ansvar for å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og våke over at saken blir fullstendig opplyst». Ordlyden sier at den som leder avhøret har ansvar for at avhøret gjennomføres slik at det som faktisk har skjedd kommer frem, ved avhør av barn eller andre spesielt sårbare grupper med behov for det, jf. strpl. § 239.

---

¹²² Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016 om politiavhør pkt. V 5.2

¹²³ Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 192

¹²⁴ Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 240

¹²⁵ Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 241

¹²⁶ Kjelby (2023) s. 327

¹²⁷ Kjelby (2023) s. 327

Avhører må også ha klart for seg avhørets formål, jf. strpl. § 226. Det fremgår av riksadvokatens rundskriv om avhør at «hypoteser om alternative hendelsesforløp testes ut for å sikre en åpen og objektiv tilnærming».¹²⁸ I et avhør er formålet å samle inn mest mulig relevant, nøyaktig og pålitelig informasjon.¹²⁹ I praksis vil det si at avhører skal spørre om ulike forhold, og ikke låse seg til en hypotese i avhøret.

Hvilke avhørsmetoder som er ansett som best «egnede» til å gi pålitelig informasjon og sannferdige og ærlige forklaringer, har endret seg over tid. Strpl. § 92 andre ledd sier at «løfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang må ikke brukes». Ordlyden i bestemmelsen tilsier at avhøret ikke skal sette den siktede i en situasjon hvor han/hun tvinges til selvinkriminering ved hjelp av de opplistede midlene. Det samme fremgår av pti. § 8-2 fjerde ledd som også tilføyer at under avhøret «må det ikke forespeiles mistenkte at siktelsens omfang kan påregnes redusert dersom han tilstår eller gir andre viktige opplysninger. Han skal etter omstendighetene gjøres kjent med at en eventuell tilståelse ikke uten videre vil medføre løslatelse». Politi og påtalemyndighet kan for eksempel ikke gi løfter som de ikke har materiell kompetanse til å gi, som f. eks løfte om soningssted eller opphold.¹³⁰

Dette er imidlertid ikke til hinder for at påtalemyndigheten kan gi løfter som er forankret i lov. For eksempel vil dette være tilfellet ved straffereduksjon og straffepåstand ved tilståelse etter lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (Straffeloven) § 78 bokstav f og § 80 bokstav a nr. 2. Påtalemyndigheten må imidlertid «opptre lojalt i forhold til de retningslinjer for strafferabatt som er trukket opp i Høyesteretts praksis», jf. Rt. 2009 s. 1336 avsnitt 23. Dommen sier videre at «domstolene er uavhengige av påtalemyndighetens syn på straffutmålingen», jf. avsnitt 23, og at «påtalemyndighetens interesse i å få en enklere behandling av sakene kan tenkes å føre til at det blir tilbudt avtaler om påstander som ligger for lavt», jf. avsnitt 23. At

---

¹²⁸ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. V/5.2

¹²⁹ Bjerknæs og Fahsing (2018) s. 192

¹³⁰ RG 2013 s. 588. Dette temaet er mer utførlig behandlet i Kjelby (2023) kapittel 8, rundskriv nr. 3/2007 og retningslinjer fra riksadvokaten (2009), (Ra 09-298 RTO/jaa). Temaet blir ikke behandlet nærmere i denne oppgaven.

domstolene er uavhengig av påtalemyndighetens påstand følger også direkte av strpl. § 38 andre ledd.

Det fremgår videre av strpl. § 92 andre ledd, tredje og fjerde punktum og pti. § 8-2 sjette ledd at avhøret «må ikke ta sikte på å trette ut siktede. Han skal gis anledning til å få sedvanlige måltider og nødvendig hvile.» Ordlyden tilsier at avhøret ikke skal ha som mål å svekke den siktede. Et eksempel som viser hvorfor den siktede ikke må trettes ut i avhør, er avhørene som ble foretatt av fetteren til Birgitte Tengs. Den intense behandlingen han ble utsatt for ved isolasjon, press og mengde avhør, tok ikke hensyn til at han fikk nødvendig hvile og førte til en falsk tilståelse.¹³¹

I Riksadvokatens rundskriv om avhør fremgår det at avhøret ikke må skje på en måte som kommer i konflikt med det grunnleggende vernet mot selvinkriminering eller retten til en rettfærdig rettergang. Politiet skal innenfor rammene av § 92, jf. påtaleinstruksen § 8-2 siste ledd allerede i en tidlig fase av etterforskningen, gjøre den mistenkte kjent med at manglende og/eller forbeholden forklaring kan tale mot ham.¹³² For rettslig avhør følger dette direkte av strpl. § 93 andre ledd, men i motsetning til politiavhør har den siktede plikt til å forklare seg. Retten til kontradiksjon har en viktig side til objektivitetsplikten fordi den mistenkte gis anledning til å belyse det som taler for ham, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Vernet mot selvinkriminering er ikke til hinder for at politiet oppfordrer mistenkte til å bidra til sakens opplysning.¹³³

Ved bevisvurdering er det sentralt at den, så vidt mulig, frie forklaringen er sikret, før avhører setter i gang med å stille spørsmål.¹³⁴ Den frie forklaring er også viktig for objektivitetsplikten i avhør. Den som avhøres skal ikke bli ført i en spesiell retning basert på spørsmålsstillingen så tidlig i avhøret, i tillegg til at personen gis anledning til å få frem sin versjon av hendelsen.

---

¹³¹ Rachlew (2009) s. 14

¹³² Rundskriv 2016/2 punkt 4.3

¹³³ Rundskriv nr. 2/2016 punkt 4.3

¹³⁴ Rachlew og Fahsing (2015) s. 239

4.4 Når skal den mistenkte informeres om eventuelle uoverensstemmelser i avhør?

Hittil har kapittelet vist hvordan objektivitetsplikten innebærer en plikt til hvordan den mistenkte skal få forklare seg fritt i avhør, og avhørens spørsmålsstilling opp mot objektivitetsplikten. Et sentralt dilemma som oppstår i relasjon til objektivitetsplikten under avhør, er når avhører skal legge frem saksinformasjon, og konfrontere om eventuelle overensstemmelser, som er kommet frem under etterforskningen.

Som illustrert er objektivitetsplikten sentral i den innledende delen av avhørene, i form av spørsmålsstilling og den frie forklaring. På dette tidspunktet skal den mistenkte gis mulighet til å gjendrive mistanken som er rettet mot han/henne. Det er imidlertid ikke slik at objektivitetsplikten gir føringer om at påtalemyndigheten ikke kan konfrontere den mistenkte ved et senere tidspunkt, om for eksempel uoverensstemmelser. Det ville i så tilfelle stride mot det viktigste formålet med etterforskningen, nemlig å finne ut av hva som faktisk har skjedd i en straffesak.

Etter sonderingsfasen, hvor avhøreren tar utgangspunkt i den frie forklaringen og stiller utdypende og oppklarende spørsmål, må det derfor vurderes om den som avhøres skal forelegges eventuelle uoverensstemmelser. Den mistenkte får så muligheten til å forklare seg detaljert om disse forholdene.¹³⁵ Det er sentralt at den mistenkte/siktede gjøres kjent med informasjonen som står i motstrid til deres forklaring, og at den mistenkte blir påminnet hans rett til «å gjendrive mistanken mot ham», jf. strpl. § 92 første ledd annet punktum. Den mistenkte skal også selv lese gjennom eller få opplyst sin forklaring, og gis mulighet til å komme med korreksjoner eller tilføyelser, jf. strpl. § 230 femte ledd. Gjennomgangen skal sikre at innholdet i sammendraget er i tråd med det den mistenkte har forklart.¹³⁶

Opplysningene som er kommet frem under etterforskningen kan stå i motstrid til den mistenktes forklaringer. For avhør i den tidlige fasen er det derfor ikke heldig at mistenkte i

---

¹³⁵ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. V 5.2

¹³⁶ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. V 5.2

alle tilfeller straks gjøres oppmerksom på uoverensstemmelser, da det kan bidra til at vedkommende konstruerer opp en forklaring.¹³⁷ Det følger av straffeprosesslovens forarbeider at den som avhører bør «på etterforsknings-stadiet ha anledning til å la siktede ved selvmotsigelser og uoverensstemmelser med bevismaterialet, avsløre sin eventuelle usannferdighet».¹³⁸ Den mistenkte vil så kunne konfronteres ved at bevismateriale og selvmotsigelser fremlegges.

En konfrontasjon hvor avhører legger frem uoverensstemmelser, kan få avgjørende betydning for blant annet påtaleavgjørelsen. Avhører må derfor ha en plan for når og hvordan denne skal gjennomføres. Den avhørte får således en mulighet til å kommentere aktuelle opplysninger, og avklare eventuelle misforståelser. Tidspunkt for konfrontasjon bør drøftes med etterforskningsleder, og vil ofte kunne skje allerede i det første avhøret. Riksadvokaten fremhever at det er selve beviset som skal stå i sentrum, og avhørers personlige vurderinger om bevis og bevissituasjon skal nedtones i dialogen.¹³⁹

Et eksempel på å klarlegge det som taler til gunst for mistenkte etter strpl. § 226 tredje ledd, kan være å foreta avhør av vitner som kan gi informasjon som støtter opp om den mistenktes forklaring. Dette kan innebære at vitner eller mistenkte må konfronteres med ubehagelige spørsmål der det foreligger motstridene forklaringer, for å kunne ta nærmere stilling til troverdigheten av forklaringene.¹⁴⁰ Avgjørelsen i Rt. 2000 s. 2142 viser at det skal «svært sterke grunner til» for ikke å sikre forklaring fra vitner som kan gi den mistenkte alibi. Dommen omhandlet blant annet at et vitne som hadde avgitt politiforklaring som kunne gitt den tiltalte alibi, ikke var blitt innkalt verken av aktor eller forsvarer. Et slikt vitne ville klart kunne «tale for» den mistenkte, jf. strpl. § 226 tredje ledd.

Tidspunktet for fremleggelse av uoverensstemmelser er i stor grad styrt av etterforskningshensyn. Objektivitetsplikten spiller imidlertid en viktig rolle, ved at den

---

¹³⁷ NUT 1969:3 s. 188

¹³⁸ NUT 1969:3 s. 189.

¹³⁹ Rundskriv nr. 2/2016 pkt. VI 6.1

¹⁴⁰ Aaen (2022) punkt 5

mistenkte gjennom de ovennevnte fasene av avhøret får mulighet til å gjendrive mistanken ved å forklare og kommentere det som legges frem.

4.5 Særlig om ivaretagelse av objektivitetsplikten i møte med sårbare persongrupper

Det hender at den mistenkte i en straffesak er et barn, eller andre særlige sårbare personer, som eksempelvis personer med ulike nedsatte funksjonsevner. Det er imidlertid begrenset kunnskap om utfordringer som oppstår når mistenkte som avhøres, tilhører en sårbar gruppe.¹⁴¹ Juridisk teori understreker betydningen av at alle avhør, uansett om den som avhøres er barn eller voksen, har det samme overordnede formålet: å innhente relevant og pålitelig informasjon, med nødvendig profesjonalitet, slik at forholdet som etterforskes får den optimale løsning.¹⁴² Oppgaven søker i det følgende å kort redegjøre for hvordan objektivitetsplikten kan ivaretas i møte med disse gruppene.

Politiet står overfor faglige problemstillinger under sine avhør av mistenkte barn, som byr på utfordringer ved å holde seg objektiv. I riksadvokatens retningslinjer om avhør av mistenkte barn, fremgår det at politiet aldri, ved bruk av kroppsspråk, spørsmål eller på andre måter, må tilkjennegi hva avhører mener om skyldspørsmålet i saken. Barn er lett påvirkelige, og kan ha et sterkt behov for å gjøre eller si det de tror voksne ønsker å høre.¹⁴³

Utfordringer knyttet til det normative idealet om objektivitet på den ene siden, og samfunnets forventinger til at etterforskerne ivaretar barnets krav om støtte, fremgår av studier. Kristina Jakobsen studerte ungdommer fra Utøya under politiets avhør. Jakobsen beskriver avhørerens dilemma, ved at det ikke fremstår tilstrekkelig å innta en empatisk innstilling til den som avhøres, i lys av de traumatiserende hendelsene.¹⁴⁴ Den empatiske innstillingen må kommuniseres i avhøret, uten at det går utover objektivitetsplikten. Avhører skal ikke kommunisere eller signalisere hva han/hun måtte mene.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ PHS Forskning 2022:1 s. 37

¹⁴² PHS Forskning 2022:1 s. 43, med videre henvisninger

¹⁴³ PHS Forskning 2022:1 s. 178

¹⁴⁴ Jakobsen (2021) punkt 5.2

¹⁴⁵ Jakobsen (2021) punkt 5.2

Rachlew hevder at utfordringene etterforskere står overfor når de avhører mistenkte barn er tilsvarende de Jakobsen viser til om fornærmede barn. Ulikhetene ligger blant annet i de menneskerettslige beskyttelsene mistenkte har krav på.¹⁴⁶ I en svensk doktorgradsavhandling av Ulrika Winerdal, om avhør av mistenkte barn, identifiseres dette som «Det doble ansvaret».¹⁴⁷

Det fremgår av strpl. § 232 at dersom mistenkte er under 18 år, «bør vergen som regel gis anledning til å være til stede under avhøret og til å uttale seg». Pti. § 8-3 andre ledd sier også at vergen som regel gis anledning til å uttale seg om forsvarerspørsmålet. Bestemmelsene gjør det klart at den mistenkte har krav på støtte fra en voksen verge, som kan være til stede under avhøret, og uttale seg om forsvarerspørsmålet. Når etterforskning initieres mot barn under 18 år, og saken ikke er av «bagatellmessig art», følger det av strpl. § 232a, at barnevernstjenesten straks skal underrettes. Dersom politiet planlegger å avhøre det mistenkte barnet, skal barnevernet kontaktes «når det er mulig». Barnevernet skal i så fall gis anledning til å være til stede, jf. pti. § 8-3, siste ledd.

I EMD-praksis er det påpekt at når barn og unge avhøres uten forsvarer eller verge, oppstår det en reell fare for at en opplesning av rettighetene ikke er tilstrekkelig til at den unge faktisk forstår «the nature of his rights». Panovits (17 år) fikk opplest vernet mot selvinkriminering tre ganger, uten at han hadde forstått innholdet i beskyttelsen, eller konsekvensene av å gi avkall på den.¹⁴⁸ Dommen viser at når mistenkte barn frasier seg beskyttelser etter EMK art. 6, oppstår et særlig ansvar for politiet (premiss 68).

Avgjørelsen fra EMD viser hvordan barn er spesielt sårbare i en avhørssituasjon, og faren knyttet til at de ikke forstår hva deres straffeprosessuelle vern innebærer. Et eksempel på mangel på objektivitet under avhør av barn i Norge, er den såkalte Silje-saken. Samme dag som Silje ble funnet død, opplyste politimesteren om at det var lekekameratene på 4, 5 og 6 år som drepte henne.¹⁴⁹ Avhørene av de mistenkte barna ble gjennomført uten barnas straffeprosessuelle rettigheter ble tilstrekkelig ivaretatt. Rachlew hevder at det ble brukt

---

¹⁴⁶ PHS Forskning 2022:1 s. 179

¹⁴⁷ PHS Forskning 2022:1 s. 112 med videre henvisninger

¹⁴⁸ Panovits mot Kypros, dom 11. desember 2008 (klagesak 4268/04)

¹⁴⁹ PHS Forskning 2022:1 s. 7

manipulerende og tilståelsesfokuserede avhørsmetoder, hvor faren for falske tilståelser var betydelig.¹⁵⁰ Rachlew konkluderer med at påtalemyndigheten sviktet barnas krav på en rettferdig prosess.¹⁵¹

Silje-saken illustrerer hvor sentral objektivitetsplikten er ved avhør av mistenkte barn. En forsvarer kan på vegne av barnet ivareta deres straffeprosessuelle vern under avhør, og våke over at spørsmålene som blir stilt ikke skjer på en ledende måte, da barn er spesielt sårbare for påvirkning. Retten til kontradiksjon mellom en forsvarer, politiet og påtalemyndigheten, er viktig for å kunne ivareta objektivitetsplikten og den mistenktes rettsikkerhet. Bjerknes og Fahsing fremhever at forsvareren skal ivareta den mistenktes interesser, og at en naturlig del av forsvarerens oppdrag er å stille kritiske spørsmål ved etterforskningen.¹⁵² Forsvareren har således en kontrollfunksjon for å tilse at påtalemyndighetens etterforskning avhør er objektive, og har en svært viktig rolle når den som avhøres tilhører en sårbar gruppe.

Andre grupper som kan være spesielt sårbare under avhør, er personer med nedsatte funksjonsevner. Spørsmålet videre er derfor hvilke krav objektivitetsplikten stiller til påtalemyndigheten under etterforskningen og avhøret, hvor slike personer er mistenkt.

Et illustrerende eksempel på hvor sentral bruk av forsvarer kan være for å ivareta objektivitetsplikten under etterforskningen og avhør, er Fritz Moen-saken. Moen sonet 18 år i fengsel for to drap fra 1978 og 1981. Han ble senere ved dom fra Borgarting lagmannsrett i 2004 frikjent for drapet fra 1981. Ett år etter hans død ble han også frifunnet for det det andre drapet.¹⁵³ Etter frifinnelsene av Moen nedsatte Justisdepartementet et granskingsutvalg som gjennomgikk lærdommer fra saken. Det ble blant annet avdekket et særlig behov for forskning om bruk av sakkyndige, og stillingen til personer med nedsatt funksjons- og kommunikasjonsevner i rettssystemet.¹⁵⁴

Politiet sørget ikke for at Moen fikk forsvarer i forkant av avhørene. Kjennskapen som politiet hadde til Moens funksjonsnedsettelse, herunder språkproblemer, hørselshemming og

---

¹⁵⁰ PHS Forskning 2022:1 s. 28

¹⁵¹ PHS Forskning 2022:1 s. 164

¹⁵² Bjerknes og Fahsing (2018) s. 212

¹⁵³ Prop. 141 L (2009-2010) s. 63

¹⁵⁴ Prop. 141 L (2009-2010) s. 64

lammelse i den ene armen, burde ha ført til oppnevning av en offentlig forsvarer for ham, jf. strpl. § 100.¹⁵⁵ Mæland-utvalget konkluderte med at det var et brudd på straffeprosessloven, da Moen ikke fikk oppnevnt forsvarer under avhørene.¹⁵⁶

Den mistenktes rett til å la seg bistå av en forsvarer i avhør følger av strpl. § 92, § 94 og pti. §§ 8-1 og 8-4. Dersom mistenkte ber om det, skal forsvareren gis adgang til å være til stede ved avhøret, jf. pti. § 8-4. Mistenkte skal informeres om dette før avhøret starter, jf. pti. § 8-1 andre ledd.¹⁵⁷ Det følger videre av pti. § 8-1a at dersom den siktede ikke benytter seg av retten til å la seg bistå av forsvarer, «skal politi og påtalemyndigheten fortløpende vurdere om det foreligger særskilte forhold som nevnt i straffeprosessloven § 100 andre ledd, som tilsier at siktede bør ha slik bistand».

I enkelte tilfeller vil den mistenkte/siktede ha krav på at det oppnevnes en offentlig forsvarer, jf. strpl. § 100.¹⁵⁸ Strpl. § 100 andre ledd gir generell hjemmel for oppnevning der «*særlige grunner taler for det*» herunder dersom «siktede har nedsatt funksjonsevne eller er i en annen fysisk eller psykisk tilstand som tilsier at det er et særskilt behov for forsvarer». Ordlyden tilsier at bestemmelsen er ment å gi et vern mot dem som anses som spesielt sårbare, eller er avhengig av en forsvarer som kan tale deres sak. Hvorvidt det blir oppnevnt en offentlig forsvarer, beror på en samlet vurdering av blant annet siktelsens alvor og sakens faktiske og rettslige kompleksitet.¹⁵⁹ Høyesterett har slått fast at regelen må fortolkes i lys av den internasjonale utviklingen. Dette innebærer at vedkommende vil kunne ha rett til å få oppnevnt offentlig forsvarer i større utstrekning enn tidligere.¹⁶⁰

Moen-saken viser også at bruk av tolk under avhør kan være nødvendig for å ivareta objektivitetsplikten. Riksadvokaten påpeker at bruk av tolk er et sentralt krav ved avhør av personer med manglende språklig eller verbal kompetanse og nedsatte kommunikative evner.¹⁶¹ Bruk av tolk er i slike tilfeller nødvendig for at den mistenkte skal gjøre seg forstått,

---

¹⁵⁵ NOU 2007: 7 s. 321

¹⁵⁶ NOU 2007: 7 s. 325

¹⁵⁷ Rundskriv nr. 2/2016 punkt 4.4

¹⁵⁸ Rundskriv nr. 2/2016 punkt 4.4

¹⁵⁹ Rundskriv nr. 2/2016 punkt 4.4

¹⁶⁰ Se blant annet Rt. 2015 s. 844 og Rt. 2015 s. 860

¹⁶¹ Rundskriv 2/2016 punkt 4.5

og for at etterforskningen skal kunne klarlegge både det som «taler mot ham og det som taler til fordel for ham», jf. strpl. § 226 tredje ledd.

Som punktet har vist, vil en forsvarer ha inngående kunnskap om straffeprosesslovens bestemmelser, og kan derfor ivareta den mistenktes rettigheter. Forsvarerens rolle er spesielt viktig når den mistenkte er særlig sårbar, fordi han/hun kan tilse at avhørene gjennomføres på en objektiv måte ved å føre kontroll over etterforskningen, og at den faktisk har lagt til grunn det som taler til gunst for den mistenkte, jf. strpl. § 226 tredje ledd. Når den mistenkte er et barn eller en annen særlig sårbar person blir objektivitetsplikten i avhør også svært sentral ved spørsmålsstilling, da det gjerne er tale om personer som er lett påvirkelige.

4.6 Bruk av sakkyndige i etterforskningen og ved avhør

Frem til dette punktet i oppgaven har hvordan påtalemyndigheten kan ivareta objektivitetsplikten under etterforskningen blitt analysert. Problemstillingen videre reiser spørsmål om objektivitetsplikten når andre profesjoner utfører arbeid på vegne av påtalemyndigheten. Spørsmålet blir da hvordan påtalemyndigheten kan sikre at andre profesjoner utfører sin virksomhet i tråd med objektivitetsplikten.

Påtalemyndighetens bruk av sakkyndige er viet oppmerksomhet i forarbeidene, og i forbindelse med granskningen av enkelte gjenåpningssaker som eksempelvis Bergwall-saken, og Moen-saken.¹⁶² Riksadvokaten påpeker at påtalemyndigheten må ha kunnskap om at de sakkyndige har nødvendig ekspertise, at de gis et presist mandat og at deres vurderinger så langt mulig etterprøves gjennom etterforskningen. I Bergwall-saken ble sakkyndiges vurdering tillagt for stor vekt, og var en viktig faktor i at han ble feilaktig dømt for drapene. Det var i etterforskningen brukt en svensk minnepSYkolog, som veiledet politiet om befaringsrekonstruksjon og avhør, noe som fikk stor betydning for avhørsteknikken og forståelsen av Bergwalls forklaringer.¹⁶³

---

¹⁶² Prop. 141 L (2009-2010) s. 65

¹⁶³ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015 pkt.6.1

Bruk av sakkyndige og deres bevissthet om objektivitetsplikten er drøftet av Mæland-utvalget. Her fremgår det at det bør vurderes om det er hensiktsmessig med særskilt opplæring. Utvalget påpeker blant annet at det er viktig at sakkyndige forstår sine roller som objektive premissleverandører, og at de sakkyndige skal uttrykke tvil dersom det er faglig grunnlag for det.¹⁶⁴ Sakkyndige skal også ha skriftlige mandater utformet i samsvar med objektivitetsplikten, jf. strpl. § 148 og § 142 a.¹⁶⁵ At sakkyndige som brukes i etterforskningen ivaretar objektivitetsplikten er svært viktig, da de skal komme med vurderinger som kan være utslagsgivende for en straffesak. At sakkyndige har kunnskap om at etterforskningen skal etterstrebe å være objektiv, jf. strpl. § 226 tredje ledd, er derfor en viktig del av rolleforståelsen.

Granskning viser at sakkyndiges feil utgjør en ikke ubetydelig årsak til at uskyldige dømmes.¹⁶⁶ Sakkyndiges sentrale rolle i tilknytning til uriktige domfellelser må ses i sammenheng med at deres tjenester ofte etterspørres i bevismessig vanskelige saker.¹⁶⁷ Mæland-utvalget fremhever også at problemstillingen i forbindelse med vitner er viet stort fokus, men i forbindelse med sakkyndige nærmest ingen, selv om denne formen for justisfeil ble utslagsgivende for domfellelsen av Moen.¹⁶⁸

Som punktet viser er objektivitetsplikten ikke bare viktig for påtalemyndigheten og politiets tjenestepersoner, men også for andre profesjoner som utfører arbeid på vegne av dem. Sakkyndige anvendes ofte i bevismessige kompliserte saker, som gjør deres ivaretagelse av objektivitetsplikten enda mer sentral.

5. Avsluttende refleksjoner

Som oppgaven har redegjort for er objektivitet et fundamentalt prinsipp for rettsikkerheten, og gjelder for påtalemyndigheten under hele straffesaksbehandlingen. For å oppnå sannhetsmålsettingen, er etterlevelse av objektivitetsplikten spesielt viktig ved innhenting av

---

¹⁶⁴ NOU 2007:7 pkt. 13.4.7.4

¹⁶⁵ Riksadvokaten (2017), oppfølging av Bergwall-rapporten

¹⁶⁶ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015 s. 508

¹⁶⁷ Rachlew (2009) s. 14

¹⁶⁸ NOU 2007:7 s. 212

bevis under etterforskningen.¹⁶⁹ Valg som blir tatt av politi og påtalemyndigheten i etterforskningsfasen er toneangivende for den videre saksgangen i straffesaken.

Analysen av objektivitetsplikten i strpl. § 226 tredje ledd på de ulike etterforskningsstadiene danner et bilde av en omfattende plikt, som favner vidt. At objektivitetsplikten operasjonaliserer seg så bredt, kan bidra til å forklare hvorfor pliktens lovforankring er såpass vag. Det er først ved en analyse som inkluderer øvrige rettskilder at innholdet i loven konkretiseres. Det er imidlertid utvilsomt at objektivitetsplikten basert på analyse av rettskildene inneholder og normerer svært mange krav til etterforskningen, blant annet ved iverksettelse av etterforskning, bevisinnhenting, bevisvurdering og under avhør. Avhøret er et svært viktig verktøy for å innhente bevis, med bare dersom objektivitetsplikten tilstrekkelig ivaretas. Om avhører stiller ledende spørsmål vil det for eksempel sette objektivitetsplikten på prøve, og dermed også bevisverdien. Feil avhørsmetodikk kan i verste fall føre til falske tilståelser, og dermed motvirke etterforskningens hovedformål.

Evaluering av saker hvor det er begått alvorlige feil i etterforskningen, fremhever ofte mangel på objektivitet i politi og påtalemyndighet som en viktig årsak.¹⁷⁰ Eksemplene på saker som er trukket frem i denne oppgaven, hvor objektivitetsplikten ikke ble tilstrekkelig ivaretatt, ligger imidlertid en del tilbake i tid. Bevisstgjøringen og utvikling i etterforskningen, har ført til at objektivitetsplikten i dag er viet betydelig større fokus enn tidligere. Selv om det har skjedd en stor utvikling på området, finnes det imidlertid ingen garanti for at objektivitetsplikten blir tilstrekkelig ivaretatt i dag. Monika-saken er et eksempel fra nyere tid som viser hvordan etterforskningen ikke ivaretok objektivitetsplikten i den innledende fasen av etterforskningen.

Selv om objektivitetsplikten i dag er tydeligere forankret i loven, og de politifaglige metodene er utviklet for å forhindre feil resultater, kan påtalemyndighetens og politiets objektivitetsplikt bli utfordret. Psykologiske aspekter ved etterforskningen, for eksempel bekreftelsesfeller, forutinntatthet, og for sterk tilknytning til en bestemt hypotese, er utfordringer som objektivitetsplikten skal avhjelpe. Innvirkningen fra det psykologiske aspektet vil avhenge av den enkelte beslutningstaker. Sentralt er det som knytter seg til den subjektive faktor: den

---

¹⁶⁹ Aaen (2022) pkt. 5

¹⁷⁰ Rundskriv nr. 3/2018 s. 21

enkeltes personlige skikkethet og moral, og evne til å «ha et åpent sinn» ved innhenting og vurdering av informasjon.¹⁷¹ Selv om objektivitetsplikten er godt forankret i straffeprosessloven og i etterforskningsmetoder på etterforskningsstadiet, er det likevel opp til den enkelte beslutningstaker hvorvidt etterforskningsskritt blir utført i tråd med objektivitetsplikten. Den grundige reguleringen av objektivitetsplikten både i rettskildene, og i utviklede etterforskningsmetoder, vil imidlertid utgjøre en sikkerhetsmekanisme som motvirker den enkelte beslutningstakers feilaktige subjektive avgjørelser i etterforskningen.

Spørsmålet om i hvor stor grad objektivitetsplikten kan etterleves vil også avhenge av de gitte ressursene politi og påtalemyndigheten har til rådighet. Effektivitetshensyn vil for eksempel kunne sette begrensninger for hvor langt objektivitetsplikten i praksis kan og bør strekkes. Å undersøke alle opplysninger som taler enten til mistenktes gunst eller ugunst kan være svært tidskrevende. Det vil derfor måtte skje en avveining av objektivitetsplikten og andre viktige hensyn under etterforskningen.

---

¹⁷¹ Kjelby (2023) s. 321

6. Litteraturliste

Lover

Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)

Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (Politiloven)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (Straffeloven)

Lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.)

Forskrifter

Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

Internasjonale konvensjoner

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950 (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, EMK)

Forarbeider

NUT 1969:3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen

NOU 2007:7

Prop. 141 L (2009-2010)

Prop. 147 L (2012-2013)

Dokument nr. 16 (2011–2012) *Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven*

NOU 2016:24

NOU 2017:5

Innst. 609 L (2020-2021)

Prop. 146 L (2020-2021)

Norsk rettspraksis

Rt. 1967 s. 652

Rt. 2000 s. 2142

Rt. 2004 s. 887

Rt. 2007 s. 1746

Rt. 2007 s. 1435

Rt. 2009 s. 1336

Rt. 2011 s. 946

Rt. 2013 s. 323

Rt. 2013 s. 905

HR-2017-1947-A

RG 2013 s. 588

LA-2021-157502

Internasjonal rettspraksis

EMD: Rantsev mot. Kypros og Russland, dom 7. januar 2010 (klagesak 25965/04)

EMD : Nachova mfl. Mot Bulgaria, storkammerdom 6. Juli 2005 (klagesak 43577/98 og 43579/98)

EMD: Armani Da Silva mot. Storbritannia, storkammerdom 30. mars 2016 (klagesak 5878/08)

EMD: Panovits mot Kypros, dom 11. Desember 2008 (klagesak 4268/04)

Juridisk litteratur

Aaen, Malin, *Påtalemyndighetens objektivitetsplikt*, Tidsskrift for strafferett 2022, s. 188-213, DOI: <https://doi.org/10.18261/strafferett.22.3.1>

Aarli, Ragna og Hedlund, Mary-Ann m.fl., *Bevis i straffesaker – utvalgte emner*, Gyldendal, 1. utgave 2015

Bjerknes, Ole Thomas og Fahsing, Ivar, *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*, Fagbokforlaget, 1. utgave 2018

Haugland, Geir Sunde *Norsk Lovkommentar: straffeprosessloven (2021)*, note 1923, Rettsdata.no (lest 20. april 2023)

Jakobsen, Kristina Kepinska, *Objektivitet og empati i avhør av fornærmede – en kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør*, Ph.d. Det juridiske fakultet, UiO (2021)

Keiserud, Erik m.fl., *Straffeprosessloven lovkommentar*, 5 utg. Bind II, Oslo 2020

Kjelby, Gert Johan, *Påtalerett*, Cappelen Damm, 3. utgave 2023

Myhrer, Tor-Geir, *Juss og etikk*, Universitetsforlaget, 2. utgave 2019

Myhrer, Tor-Geir *Påtalemyndighetens praksis som rettskilde*, Tidsskrift for rettsvitenskap, 116(2), [219]-245, (2003)

Rachlew, Asbjørn, *Justisfeil ved politiets etterforskning*, Ph.d. avhandling, Det juridiske fakultet, UiO (2009)

Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, Fagbokforlaget, 3. utgave 2022

Andre kilder

Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999 om etterforskning

Dokument nr. 4:1 (2005-2006) *Særskilt melding fra Stortingets ombudsmann. Politiets og påtalemyndighetens behandling av to anmeldelser*

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2012 om krav til straffesaksbehandlingen

Riksadvokatens publikasjoner nr. 1/2015 *Rapport om «Monika-saken»*

Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015 *Bergwall-rapporten*

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016 om politiavhør

Riksadvokaten, *Rapport om Monika-saken- enkelte tilrådninger og pålegg* (2016)

Nasjonal straffesaksinstruks (2017) <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/10/Nasjonal-straffesaksinstruks.pdf>

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2017 om etiske retningslinjer

Riksadvokaten (2017), oppfølging av Bergwall-rapporten:
<https://www.riksadvokaten.no/document/oppfolging-av-bergwall-rapporten/>

Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 kvalitetsrundskrivet

Jakobsen, Kristina Kepinska, *Objektivitet og empati i avhør av fornærmede: En kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør*, Ph.D, Politihøgskolen 2021

PHS Forskning 2022:1 *Avhør av mistenkte barn*
https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2833034/avhor_av_mistenkte_barn.pdf?sequence=1&isAllowed=y